

Hukuk Biliminde Yöntem 2025/2026 - Güz Dönemi

Arş. Gör. Dr. Ahmet ŞENSÖZ

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Hukuk
Fakültesi

Medenî Usûl ve İcra İflâs Hukuku Anabilim Dalı

1. Hafta

-Dersin amacı, içeriği, ders konularının incelenme sırası ve derse ilişkin kaynaklar incelenecektir.

Dersin Amacı

Hukuk Biliminde Yöntem dersinin amacı, hukuk öğreniminin başlangıç seviyesine uygun bir şekilde, öğrencilere, hukuk alanında araştırma yapma tekniklerini göstermek, bir bilim dalı olarak hukukun, diğer bilim dalları ile ilişkilerine dikkat çekmek, çeşitli hukuk sistemleri ve teorileri ile ilgili bilgi vermek, mantık kurallarının hukuk alanındaki önemine vurgu yaparak belirli bir olayın hukuki anlamda vasıflandırılması noktasında izlenmesi gereken yöntemleri detaylı bir şekilde açıklamak, hukukun normatif yapısının göstermiş olduğu özelliklere işaret etmek ve hukuk kurallarının yorumu hakkında bilgi vermektedir.

Dersin İçeriği

- Hukukta yöntem dersi, genel olarak aşağıdaki başlıkları ele almaktadır:
- Hukuk bir bilim dalı olarak kabul edilebilir mi?
- - Bir bilim dalı olarak hukukun diğer bilim dallarıyla olan ilişkisi
- - Hukuk sistemleri ve günümüze kadar gelen hukuk teorileri
- - Mantık kuralları ve bu kuralların hukuk alanında uygulanması
- Hukukun normatif yapısı ve hukuk kurallarının türleri
- Hukukun uygulanması sürecinde izlenen yöntemler ve teknikler
- Hukuk kurallarının yorumlanması

KAYNAKLAR

- Bu derste, yeri geldikçe her konuya ilişkin ayrı bir kaynak önerilebilecek olmakla birlikte, temel kaynaklar anlamında aşağıdaki eserlerden faydalanılması mümkündür:

-Işıktaç, Yaşemin/Metin, Sevtap, Hukuk Metodolojisi, 5. Tıpkı Baskı, İstanbul 2016.

-Ernst Hirsch: Pratik Hukukta Metod

-Güneş, Ahmet M., Hukuk Metodolojisi, 2. Baskı, Bursa 2017.

-Başbuğ, Aydın, Hukukta Yöntem, İstanbul 2020.

-Antalya, Gökhan, Hukuk Teorisi (Cilt 1), Ankara 2019.

-Serozan, Rona, Hukukta Yöntem-Mantık, İstanbul 2024.

-Özekes, Muhammet, Temel Hukuk Bilgisi, İstanbul 2023.

-Uygun, Oktay, Hukuk Teorileri, 2. Baskı, İstanbul 2020.

Dersin İncelenme Sırası

- **Mantık** (Klasik Mantık, Kavram, Terim, Tanım, Önerme, Önerme Çeşitleri, Mantığın Temel İlkeleri, Mantıkta Kullanılan Yöntemler, Tasım, Epistemoloji, Hukukun Bilimselliği...
- - **Hukuk Biliminde Yöntem** (Hukuk Kurallarının Özellikleri, Hukuk Kurallarının Anlam Bakımından Çeşitleri, Hukuk ve Mantık ilişkisi, Hukukta Mantık İlkelerinin Önemi...

2. Hafta

Metod kavramının ne olduğu ve klasik mantık biliminin tarihçesi konuları işlenecektir.

Metod (Yöntem) Nedir?

- Metot Nedir? - μέθοδος
- μετ' (met') + ὁδός (hodós) (yol) - Bir şeyin peşinden gitmek, onu takip etmek anlamına gelen metot kavramının Antik Yunanca'daki bileşenlerinden biri olan hodós aynı zamanda "yol" demektir.
- Dolayısıyla yol ve yöntem kelimelerinin sadece Türkçe'ye değil, Antik Yunanca'ya dayanan etimolojik birliktelikleri söz konusudur.
- Metot/Yöntem: Bir amaca varmak için belli bir yolu izlemek demektir.
- Metod antik Yunan eski Yunanca bir kelimedir. Hedefe ulaşmak için takip edilmesi gereken yol anlamındadır.
- Metoda ilişkin başlıca değerlendirme, mantık biliminin kurucusu Aristoteles'den kaynaklanmaktadır.** Bütün bilim dalları mantıktan yararlanır.
- Hukukta bir bilim dalı olduğu için mantık temel ilkelerinden yararlanmaktadır.

Mantık Biliminin Tarihçesi-I

Klasik mantığın kurucusu **Aristoteles** (M.Ö. 384-322)'tir. Aristoteles'ten önce de mantıksal düşünme konusunda çabalar ve dağınık bilgiler vardı. Ancak Aristoteles mantığı sistemli bir bilgi alanı haline getirmiştir. Bu anlamda, Aristoteles mantığı bulan kişi değil, ama onu sistemli ve düzenli bir biçime dönüştüren ilk kişidir.

Aristoteles 'in mantık üzerine yazdığı altı kitap, kendisinden sonra

- **Organon** (alet, araç) adı altında toplanmıştır.
- Bu altı kitap: *Kategoriler, Önergeler, Birinci Analitikler, İkinci Analitikler, Topikler* ve *Sofistik Kanıtlar* adlarını taşır.
- Mantık üzerine yazılmış en eski ve en temel eser sayılan Organon'da Aristoteles, terimler, önermeler, akıl yürütme biçimleri, çeşitli kanıtlama yolları üzerinde durmuştur. Özellikle kıyas (tasım) dediğimiz tümdengelimsel akıl yürütmeye önem vermiştir.
- Bu nedenle klasik mantık birbirine bağımlı üç alana ayrılır:
 - 1. Kavramlar mantığı
 - 2. Önergeler mantığı
 - 3. Çıkarımlar mantığı (Tasım)

Mantık Biliminin Tarihçesi-II

- Orta Çağ boyunca Aristoteles mantığı çok büyük önem kazanmıştır. Kıyas (tasım) bin yıllık Orta Çağ süresince teolojinin (ilahiyat) ve özellikle Tanrı kanıtlamalarının en etkili aracı hâline getirilmiştir.
- Orta Çağ Avrupa'sında kilisenin egemenliğinin savunucusu olan **skolastik düşünce**, Aristoteles'in tümdengelimsel akıl yürütme biçimini en önemli dayanak olarak kullanmıştır.
- Öte yandan İslam dünyasında da Aristoteles'in büyük etkisi vardır. Bu etki Aristoteles'in mantık çalışmalarının Arapça'ya çevrilmesiyle başlamıştır.
- İslam felsefesinin en parlak dönemi olan M.S. **9-13.** yüzyıllar arasındaki dönemde, pek çok düşünür Aristoteles'ten etkilenmiştir. Önemli İslam mantıkçıları arasında **Farabi (870-950)**, **İbn-i Sina (980-1037)** ve **Razi (7-1209)** örnek olarak gösterilebilir.

3. Hafta

- Klasik mantık biliminin temel özellikleri, konusu ve klasik mantık ve bilgi doğrusu (epistemoloji) arasındaki farklar üzerine durulacaktır.

Mantık Biliminin Temel Özellikleri

- Mantık, doğru **düşünmenin içeriğiyle değil biçimiyle** ilgilenir. Bu nedenle doğru bilgiye ulaşmak için doğru düşünmenin biçimsel olarak izlemesi gereken ilke ve kuralları belirlemeye çalışır. Mantıklı düşünme doğru düşünme demektir, doğru düşünme ise akıl ilkelerine uygun düşünmedir.
- Formel bir bilim olan mantığın özellikleri şöyledir:
 - ❑ Mantık deney ve gözlem yapmaz, doğayı ve doğa olaylarını incelemez.
 - ❑ Mantık, bilimlerin yol göstericisi ve yöntem saptayıcısıdır.
 - ❑ Mantık tutarlı olmayı öğretir.
 - ❑ Normatif (kural koyan) bir bilimdir.
 - ❑ Mantık insanların nasıl düşündüğünü değil, nasıl düşünmesi gerektiğini araştırır. Yani olanla değil olması gerekenle ilgilenir.

Mantık Biliminin Konusu

- Mantık, Arapça söz, konuşma anlamına gelen **nutuk** sözcüğünden türetilmiştir. Batı dillerindeki karşılığı ise **logictir**. Grekçe **logos** sözcüğünden gelir.
- Logos; akıl, düşünme, yasa, ilke, söz vb. anlamındadır.
- **Mantık terimi iki anlamda kullanılır:**

1. Doğru düşünme biçimi olarak: "Mantıklı düşün!", "Konuşmalarında hiç mantık var mı?", "Biraz mantıklı ol!", "Doğru düşün!" gibi sözler bu anlamda kullanılır. Günlük hayatta bizler de aynı anlama gelebilecek değişik sözleri kullanmaktayız.

2. Doğru düşünme biçimini konu alan felsefe disiplini olarak: Akıl yürütme ve belgeleme farzındaki düşünmenin kurallarını inceler. Bu anlamda, ileri sürülen düşüncenin doğruluğu ile değil, nasıl doğru düşüneceğimiz ile ilgilenir. Dolayısıyla mantık, tüm bilimlerin temelinde yer alır; çünkü bilim gerçeğin bilgisine ulaşmayı amaçlıyorsa eğer, doğru düşünme olmadan gerçekliğin bilgisine ulaşmak olanaksızdır

- **Mantık doğru düşünmenin ve akıl yürütmenin ilke ve kurallarını belirleyen normatif (kural koyucu) bir disiplindir. Mantık, doğru düşünmenin kurallarını inceleyen bir disiplin olarak tanımlanabilir.**

Mantık ve Bilgi Doğrusu (Epistemoloji) Farklar

«Doğru», mantık doğrusudur ve bilgi doğrusundan ayrılır. Demek ki iki tür doğruluktan söz edilebilir:

Bilgi doğrusu ve mantık doğrusu olmak üzere ikiye ayrılır.

- **Bilgi doğrusu:** Yargının nesnesiyle olan uygunluğudur. Yargı, nesnesine, yani gerçeğe uygunsa "doğru", değilse "yanlış"tır. Örneğin; "Kar beyazdır." yargısı bilgi açısından doğrudur. O hâlde bilgi doğrusu, doğruluğu deney, gözlem ya da başka yollarla kanıtlanabilen yargılardır. Bilgi doğrusu daha çok pozitif bilimlerin alanına girer. **Bu epistemolojinin alanıdır.**
- **Mantık doğrusu:** Doğruluğu, gözlem ve deneyle değil, akıl aracılığı ile bilinen yargılardır. Mantıksal doğruluk önermelerin biçimiyle ilgilenir. Bazı durumlarda mantıksal doğruluk, kavramın kendi anlamından çıkar. "Hiçbir insan kedi değildir." önermesinde, insanın kedi olup olmadığını anlamak için gözlem ve deney yapmaya gerek yoktur. "Hiçbir insan kedi değildir." önermesi mantıksal bir doğruluktur. Matematiksel önermeler de deney ve gözlem olmaksızın bilinebilir.

Bilgi Doğrusu (Epistemoloji)

Odak:

Yargının nesnesiyle (gerçeklikle) uygunluğudur.

Yöntem:

Deney ve gözlem yoluyla kanıtlanır (Pozitif bilimler).

Örnek:

'Kar beyazdır.'
(Dış dünyaya bakarak doğrulanır).

Mantık Doğrusu (Formel Mantık)

Odak:

Düşüncenin içeriğiyle değil, biçimiyle ilgilenir. Olanı değil, 'olması gerekeni' araştırır (Normatiftir).

Yöntem:

Gözlem gerektirmez, salt akıl ile bilinir.

Örnek:

'Hiçbir insan kedi değildir.'
(Kavramların kendi formundan doğrulanır).

Mantık, ne düşündüğümüzle değil, nasıl tutarlı düşündüğümüzle ilgilenen yasa ve ilkeler bütünüdür.

4. Hafta

Klasik Mantık Temel Kavramları:
Kavram ve Terimler Arasındaki
farklar ve kavram çeşitleri
işlenecektir.

1. Kavram

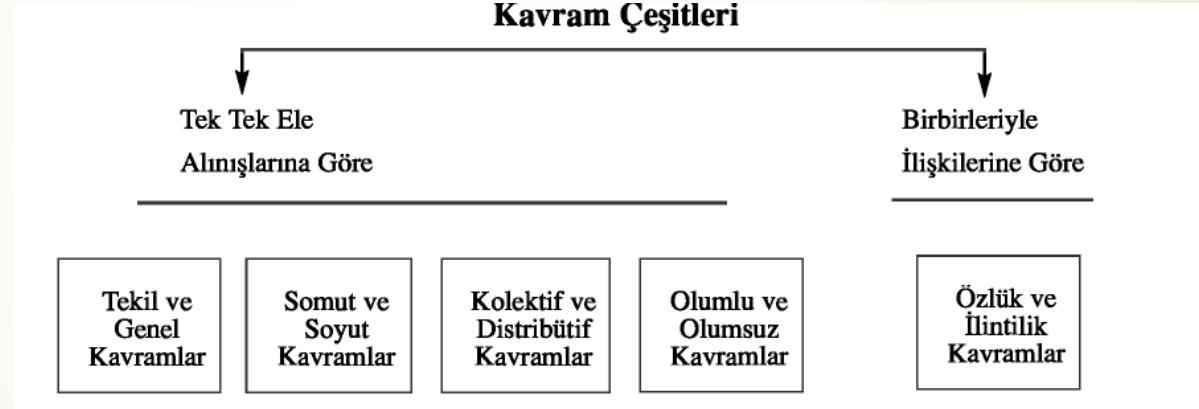
- Günlük yaşantımızda bir takım kavram ve terimler kullanırız. Ancak çoğu zaman bunlardan hangisinin kavram, hangisinin terim olduğu hakkında bir bilgiye sahip değiliz.
- **Kavram, nesnelerin insan beynindeki yansıma biçimi, herhangi bir nesnenin zihindeki tasarımıdır. Doğrudan ya da dolaylı, her kavram nesnel bir gerçekliğe denk gelir.**
- Zihnimiz tek tek olan nesneleri tasarlayabildiği gibi, tek tek olan nesnelerin ortak özelliklerini de tasarlayabilir. Örneğin, tek tek arkadaşlarımızdan yola çıkarak bir "arkadaş" tasarımı yapabiliriz. Bu tür kavramlara **genel kavram** adı verilir. Eğer, arkadaş kavramından hareketle belli bir arkadaşımızın tasarımı zihnimizde canlandırıyorsak buna da **özel (tekil) kavram** denir.

2. Terim

- Kavramların **dildeki ifadesine terim** adı verilir. Bu nedenle, terimler kavramların anlamını anımsatan birer sembol olarak ifade edilebilir. **O hâlde terim, kendi başına bir anlam taşıyan en küçük birimdir.**
- **Kavram, bir şeyin zihindeki tasarımıdır. Kavram dil (söz) ile ifade edilirse terim denir.** Mantıkta terim, kendi başına bir anlam ifade eden en küçük birimdir. Kavram, nasıl ki bir objeye işaret ederse, terim de bir kavrama işaret eder.
- Kavramlar genel olduğundan, tek bir varlığın zihindeki tasarımı olan hayalden farklıdır.
- Kavramın genel olması demek objenin şu veya bu niteliğini taşıyamaması demektir.
- **Terim tek bir kelimeden oluşabileceği gibi birkaç kelimeden de (Boğaz Köprüsü, pi sayısı vb.) oluşabilir.**
- *Terim* ve sözcüğü ise üç biçimde ilişkilendirebiliriz. Bir terim bazen bir sözcükten oluşur. Mesela 'at', 'kedi', 'ağaç', 'insan' gibi. Bazen bir terim birden çok sözcükten oluşabilir. Mesela Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi belli sözcükten oluşur, ama kavram sayısı tektir; çünkü zihinde tek bir fakülte vardır.
- **Bazen bir deyiş sözcük olduğu halde dilde bir anlam taşımadığı için terim değildir. 'Şu', 'o', 'ile', 've', 'ki' gibi sıfat ve bağlaçlar sözcüktür ama terim değildir.**

Kavram Çeşitleri

- Kavramlar tek tek ele alınışlarına ve birbirleriyle ilişkilerine göre iki grupta incelenebilir.

KAVRAM ÇEŞİTLERİ

A. KAVRAM ÇEŞİTLERİ

1. Niceliklerine göre kavramlar (tekil, tümel, tikel, genel kavramlar)

2. Niteliklerine göre kavramlar (olumlu (pozitif) ve olumsuz (negatif) kavramlar)

3. Bağlıntılarına göre kavramlar (somut ve soyut)

4. Kapsamına göre kavramlar (kolektif ve distribütif kavramlar)

a. Tek Tek Ele Alınışlarına Göre Kavramlar

► **Tekil ve Genel Kavramlar**

- Eğer bir kavram, aynı türe ait nesnelerin ortak özelliklerini ifade ediyorsa genel kavram adı verilir.
- Tek tek nesneleri ifade eden kavramlara ise tekil kavram adı verilir. Tekil kavramlar arasında bir takım ilişkiler kurarak gene kavramlara ulaşılır.
- Örnek, Özge Gülay Ahmet-----İnsan
 - Dünya, Mars Neptün-----Gezegen

Genel

insan

kedi

çiçek

Tümel

tüm insanlar

tüm kediler

tüm çiçekler

Tikel

bazı insanlar

bazı kediler

bazı çiçekler

Tekil

Ayşe

Minnoş

karanfil

Genel Kavramların Türleri

- Genel kavramlar tümel ve tikel olmak üzere ikiye ayrılır. **Bir kavram içine aldığı bireylerin tümünü ifade ediyorsa tümel, bir kısmını ifade ediyorsa tikel kavramdır.**
- Tümel kavramlar kullanılırken genellikle tüm, bütün, her, hiçbir, hepsi gibi ifadeler; tikel kavramlar kullanılırken bazı, bir kısım, kimi gibi ifadeler kullanılır.
- Yukarıda bu dört kavram türüne uygun örnekler verilmiştir

Somut

insan

ak

yiğit

güzel

Soyut

insanlık

aklık

yiğitlik

güzellik

Somut ve Soyut Kavramlar

- Duyularla algılanan ve zihinde tasarlanabilen bir nesneyi ya da varlığı gösteren kavramlar somut, nesnelerin oluş tarzını ifade eden kavramlar da soyut kavram olarak nitelendirilir. Soyut kavramlar tek tek varlıkları değil, bu varlıkların ilişkisinden ortaya çıkan genel niteliği gösterir.
- Bir kavramın, bir varlığın oluş tarzını veya o varlığın ortak bir niteliğini belirtmesidir.
- **Örnek:** İyilik, insanlık, şairlik, güzellik gibi.

Kolektif Kavram

Distribütif Kavram

ordu

asker

sendika

memur

ağaç

orman

Kollektif ve **Distribütif Kavramlar**

- Kullandığımız her kavram bazen bir grubu, bazen de tek tek nesneleri ifade eder. Eğer bir kavram, bireyler grubunu ifade edip grupta gerçekleşiyorsa kolektif, bireyler grubunu ifade edip bireyde gerçekleşiyorsa distribütif kavram adını alır.

Olumlu Kavram

tembel

görgülü

gayretli

yürüyen

çirkin

Olumsuz Kavram

tembel olmayan

görgüsüz

gayretsiz

yürümeyen

çirkin olmayan

Olumlu ve Olumsuz Kavramlar

- Bir kavramın ifade ettiği nitelik eğer gösterdiği nesnede bulunuyorsa o kavram olumlu, gösterdiği nesnede bulunmuyorsa olumsuzdur. Olumlu kavramlar genellikle yalın hâlde bulunurken ya da "-lı", "-li", "-lu" gibi ekler alırken, olumsuz kavramlar, olumlu kavramlara eklenen "-siz", "-suz", "-me", "-ma" ekleriyle ya da "değildir", "olmayan" gibi sözcüklerle kurulur.

b. Birbirleriyle Olan İlişkilerine Göre Kavramlar Özlük ve İlintililik

- Her önermede bir yüklenen kavram ile bir de yüklenilen kavram vardır. Bir önermede yüklenilen kavram yüklenenin **özünde varsa, yani belirtilen özellik sadece o kavrama özgü ise bu kavram özlüktür.**
- İnsan okuyandır. (yüklenen yüklenilen)
- Yukarıdaki örnekte gördüğünüz gibi, okumak kavramı sadece insanın özüne ait bir özellik olduğu için bu önermedeki "okuyan" kavramı "insan" kavramına göre özlüktür.

Bir önermede yüklenilen kavram, yüklenen kavramın **özünü oluşturmuyor ve onun diğer türlerle ortak olan özelliklerine aitse** bu kavrama **ilintililik** denir.

İşçi emek harcayandır. (yüklenen yüklenilen)

- Emek harcamak sadece işçilere özgü bir özellik değildir. Bu nedenle, yukarıdaki önermede "emek harcayan" kavramı "işçi" kavramına göre ilintiliktir.

Kavram eřitleri (The Taxonomy of Concepts)

Niceliklerine Göre

- Tekil (rn: Dünya)
- Genel (rn: Gezegen)
- Tümel (Bütün, Her)
- Tikel (Bazı, Bir kısıım)

Niteliklerine Göre

- Olumlu (zellik var: -lı, -li)
- Olumsuz (zellik yok: -sız, -me, olmayan)

Bağıntılarına Göre

- Somut (Varlığı gösteren: İnsan)
- Soyut (Oluş tarzını gösteren: İyilik)

Kapsamına Göre

- Kolektif (Grubu ifade edip grupta gerçekleşen: Meclis)
- Distribütif (Grubu ifade edip bireyde gerçekleşen: Milletvekili)

5. Hafta

Klasik mantığın diğer kavramları olan nelik, gerçeklik ve kimlik

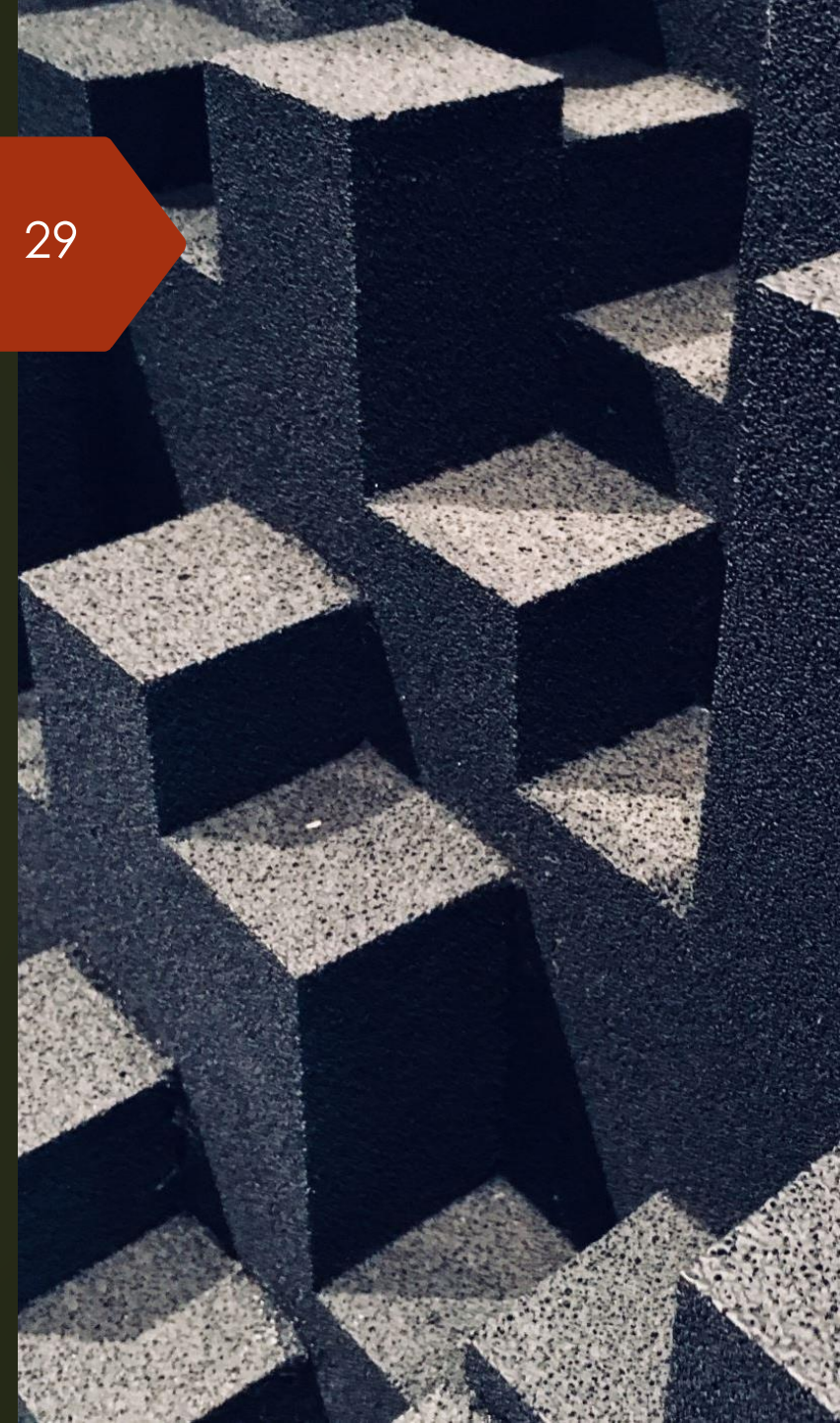

İçlem ve kaplam konuları işlenecektir.

B. NELİK, GERÇEKLİK VE KİMLİK

29

- Genel bir kavramın sadece zihinde tasarlanmasına veya düşünülmesine **Nelik (içerik)**, o kavramın zihin dışındaki (dış dünyada) bir varlığı göstermesine **gerçeklik** denir.
- Gerçeklik, o kavramın dış dünyada somut bir karşılığının olmasını ifade eder. **Gerçekliği olan bir kavramın belli bir nesnede somutlaşmasına kimlik denir.**
- **Örnekler:**
- Evi zihnimizde düşünmemiz **nelik**,
- Dış dünyada evleri gösterdiğimizde **gerçeklik**,
- Ahmet'in evi veya bu ev dediğimizde **kimlik** olur.
- Her kavramın (varlığın) neliği vardır. Fakat her neliğin gerçekliği ve kimliği yoktur. Ruh, Deniz kızı, Kaf dağı, Anka kuşu, Dev, Meridyen vb. gibi kavramların dış dünyada gerçekliği yoktur.
- Gerçekliği olan her kavramın kimliği olmayabilir. Fakat kimliği olan her kavramın gerçekliği ve neliği vardır.

İçlem ve Kaplam

- Her kavram hem içine aldığı nesneleri kapsar hem de onların ortak özelliklerini (niteliklerini) işaret eder. Buradan hareket edilerek, bir kavramın içine aldığı birey sayısına **kaplam** adı verilir. Örneğin; "ağaç" kavramının içine aldığı bireyler "meşe", "çam", "köknar" vb. oluşturur. O hâlde, bunların hepsi ağaç kavramının kaplamı içerisinde yer alır. Her hangi bir kavramın içine aldığı konu ve nesnelerin **ortak özellikleri** o kavramın **içlem**ini oluşturur.
- İçlem ve kaplam arasında ters orantı vardır. Yani, bir kavramın içine aldığı bireylerin sayısı (kaplamı) arttıkça, o bireylerin ortak özellikleri (içlemi) giderek azalır.

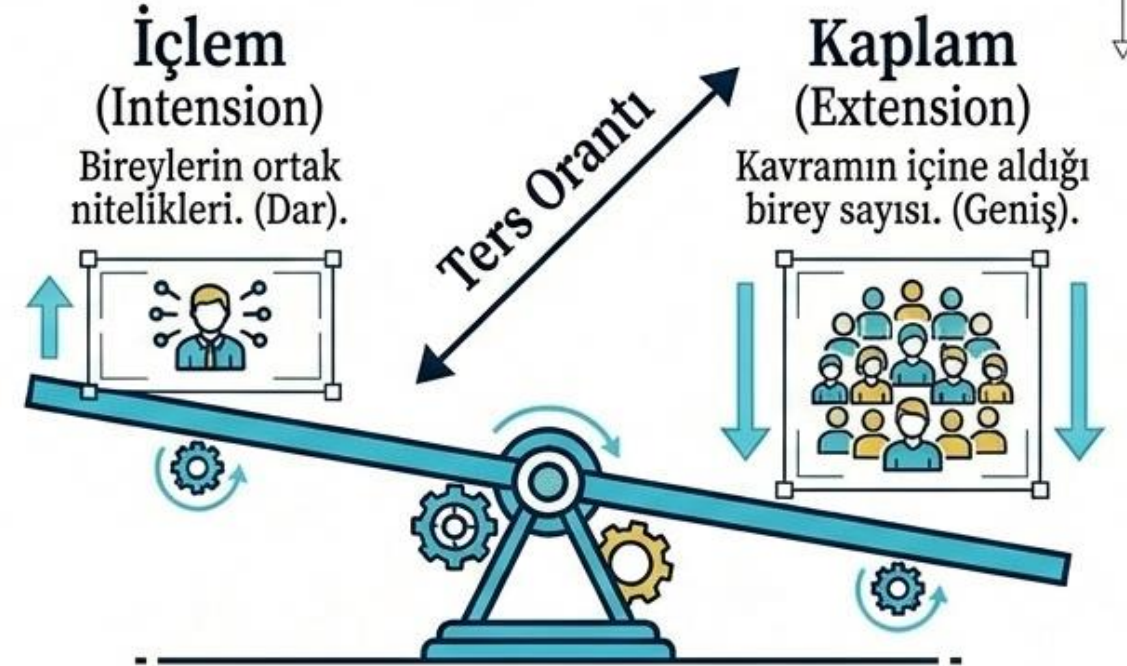
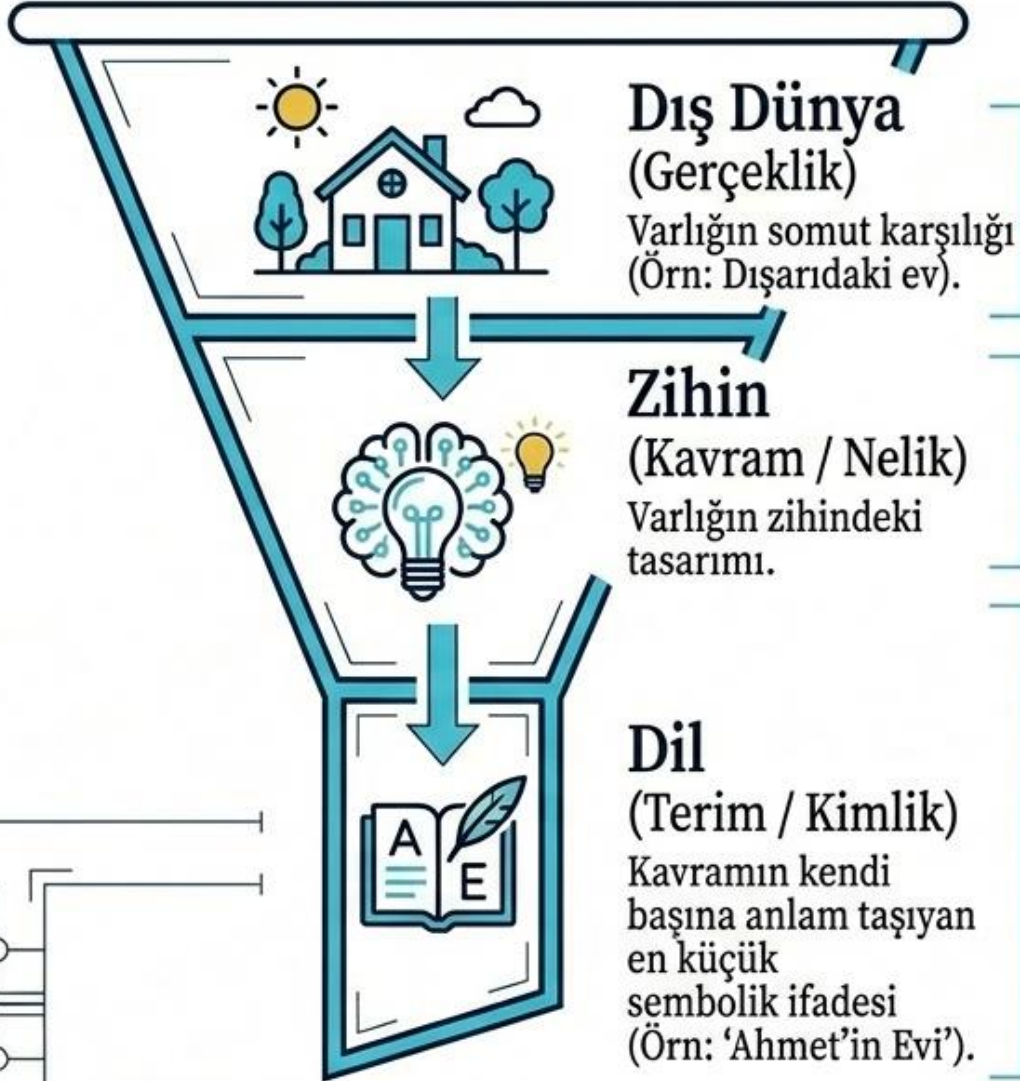
Örneğin;

Kaplam azalır içlem artar

Varlık → Canlı → Bitki → Ağaç → Gül Ağacı → Beyaz Gül Ağacı

Kaplam artar içlem azalır

Kavram ve Özellikleri: Düşüncenin Yapı Taşları

Kural: İçlem ve kaplama arasında ters orantı vardır. Birey sayısı arttıkça, ortak özellikler azalır.

Kavramlar Arası İlişkiler

 6. Hafta

Beş Tümel ve Tanım
konuları
işlenecektir.

4. Kavramlar Arası İlişkiler

33

- Kavramlar arasında dört tür ilişkiden bahsedilebilir.

a.Eşitlik: Kavramlardan her biri diğerinin tüm bireylerini içine alıyorsa aralarında **eşitlik** ilişkisi vardır.

- Örnek

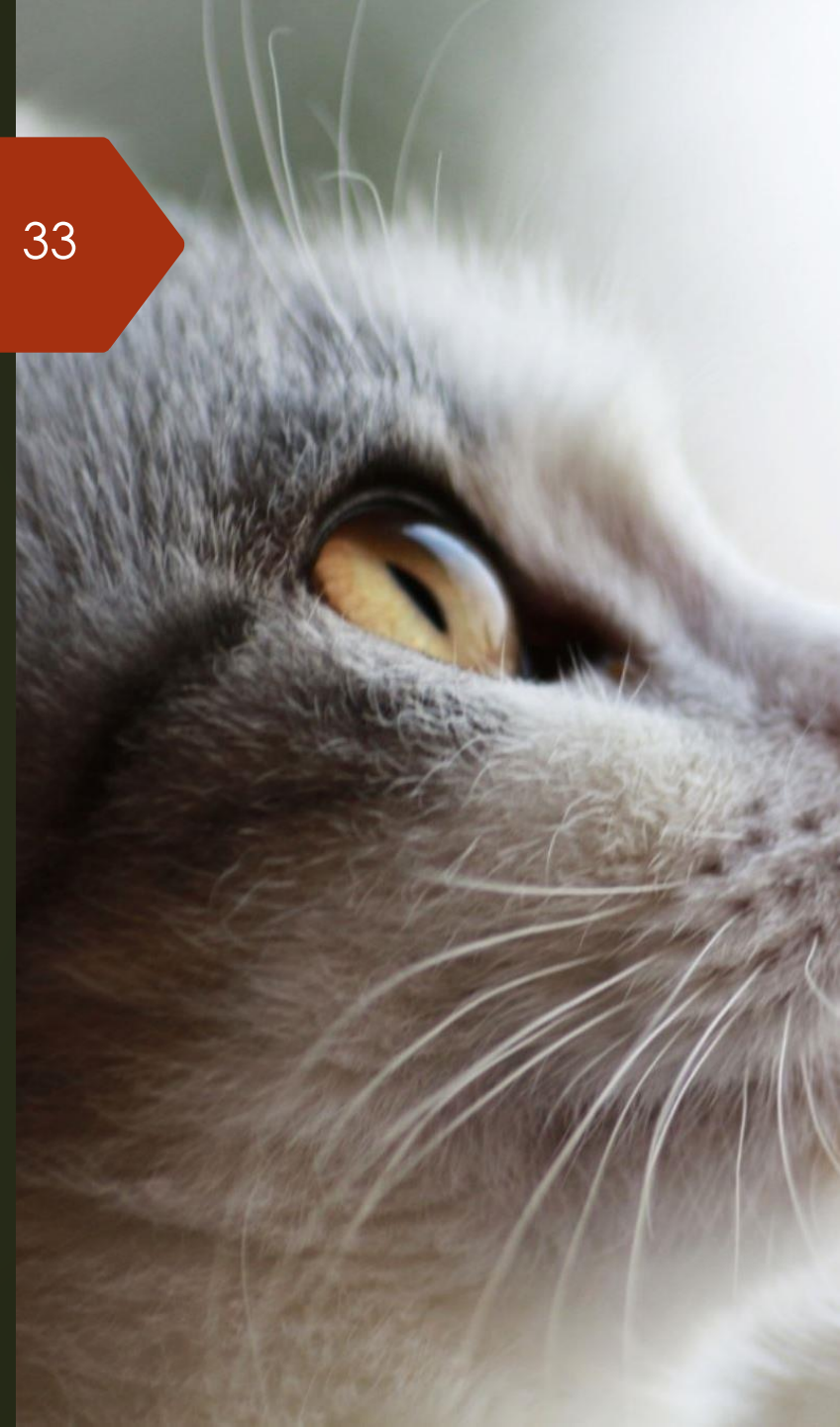
- **Tüm** kediler miyavlayandır.

- **Tüm** miyavlayanlar kedidir.

b. Ayrıklık: Kavramlardan hiçbirisi diğerinin bireylerini içermiyorsa aralarında **ayrıklık** vardır.

- **Hiçbir** kedi köpek değildir.

- **Hiçbir** köpek kedi değildir

4. Kavramlar Arası İlişkiler-II

c. Tam Girişimlik: Kavramlardan biri diğerinin tüm bireylerini kapsıyorsa aralarında **tam girişimlik** vardır.

- **Tüm** insanlar iki gözlüdür.
- **Bazı** iki gözlüler insandır.

d. Eksik Girişimlilik: Kavramlardan biri diğerinin bir kısmını kapsıyorsa aralarında **eksik girişimlik** vardır.

- **Bazı** öğretmenler kadındır.
- **Bazı** kadınlar öğretmendir

5. Beş Tümel

Beş tümel şunlardır; Cins, tür, ayırım, özgünlük ve ilintidir.

a. Cins: Ortak özellikleri olan iki kavramdan kaplamı daha fazla olandır ya da altında türlerin sıralandığı şeydir. Cins, iki genel kavramdan kaplamı daha geniş olan kavrama denir.

b. Tür: Tür, ortak özellikleri olan iki terimden içlemi daha fazla olan kavram ya da cinsin altında sıralanan şeylerdir. Örneğin "ağaç cinsinin türüne, "meşe", "çam" vb. girmektedir.

c. Ayrım: Türün, cinsinden farkını gösteren temel özelliğidir. Bir terimi cinsinden ayıran özelliktir.

d. Özgünlük: Yalnız bir türe ait olan ve zorunlu olarak ayırma bağlı olan özelliktir. Örneğin; kültür ve sosyalleşme sadece insana ait bir özellik olduğundan, insanın özgülüğüdür.

e. İlinti: Birçok türde ortaklaşa bulunan özelliklerdir. Örneğin; uyumak, büyümek, üremek insanın ilintisidir. Çünkü bu özellikler canlının bütün türlerinde ortaklaşa olarak bulunur.

C. Tanım

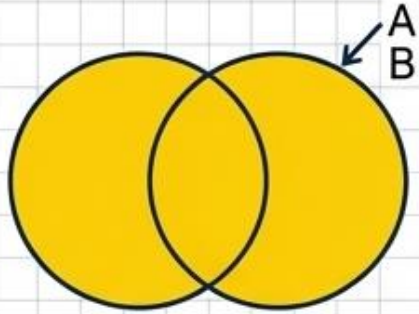
- Tanım, bir kavramın anlamını aydınlatma, açıklama ve belirleme işlemidir. Bir şeyin ne olduğunun belirtilmesidir. Bu işlem dil aracılığıyla olur ve bir yargı bildirir. Bu nedenle tanım, "...nedir?" sorusunun yanıtı olan önermedir.
- Aristoteles'in deyişiyle tanım, özün araştırılmasıdır.
- Örneğin; "İnsan nedir?" sorusuna yanıt olarak verilen "İnsan konuşabilendir." önermesi bir tanımdır. Bu tanımda, özne olan "insan" kavramı tanımlanan, yüklem olan "konuşabilen" kavramı tanımlayandır.

Tanımın Koşulları

- **1-) Tanım, tanımlanan bir özne ile tanımlayan bir yüklem**den oluşan **çelişkisiz** önerme olmalıdır.
- **2-) Tanım tam olmalıdır.** Yani tanımı yapılan bütün fertler tanımın içine girmeli, kapsamına ait olmayanlar ise tanımın dışında kalmalıdır.
- **3-) Tanım, açık olmalıdır.** Bir kavram kendisinden daha açık olmayan başka bir şeyle tanımlanmamalıdır.
- **4-) Tanımda kısır döngü bulunmamalıdır.** Yani bir şeyin bilinmesi kendisine bağlı başka bir şeyle tanımlanmamalıdır.
- **Örnek:** “Kelime harflerden oluşur” tanımında, “harfler ise kelimeleri oluşturur.”, tanımıyla kısır döngü içeren bir tanım yapılmış olur. İnsan nedir? sorusuna “İnsan sosyalleşmiş bir varlıktır.” cevabının verilmesi de kısır döngüdür.
- **5-) Tanım anlaşılamayacak kadar çok kısa ya da çok uzun olmamalıdır.**

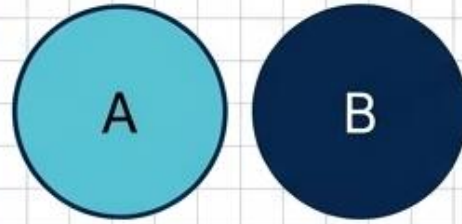
Kavramlar Arası İlişkiler (Relationships Between Concepts)

Eşitlik
($A = B$)

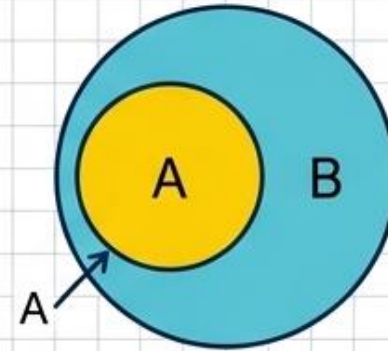
Her iki kavram tüm bireyleriyle birbirini kapsar. (Örn: Tüm kediler miyavlar / Tüm miyavlayanlar kedir).

Ayrıklık
($A \not\subset B$)

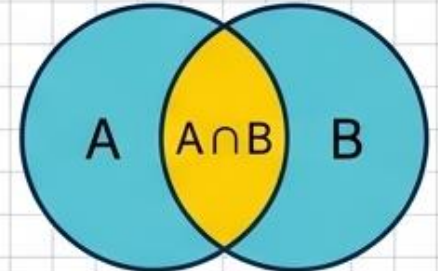
Hiçbir birey ortak değildir. (Örn: Hiçbir kedi köpek değildir).

Tam Girişimlilik
($A \subset B$)

Biri diğerinin tüm bireylerini kapsar. (Örn: Tüm insanlar iki gözlüdür / Bazı iki gözlüler insandır).

Eksik Girişimlilik
($A \cap B$)

Sadece bir kısım bireyler ortaktır. (Örn: Bazı kadınlar öğretmendir / Bazı öğretmenler kadındır).

Kavramlar arasındaki ilişkiler, hukuki tanımların ve sınırların çizilmesinde temel araçtır.

7. Hafta

Önermeler Mantığına Giriş

Önerme ve önerme bildirmeyen durumlar nelerdir konusu işlenecektir.

Mantık Önermesi

- Önerme, yargı dile getiren cümledir. Her önermenin bir cümle olmasına karşılık, her cümle bir önerme değildir.
- Mesela “kağıtları alınız”, “hava yağmurlu mu?” gibi ifadeler birer cümledir. Fakat bu gibi **rica, soru, dilek vs. içeren cümleler bir mantık önermesi değildir**. Çünkü önermeler, **bir yargı dile getirirler**.
- Bu yüzden mantıksal önermelerin **genel formu bildirim/haber cümleleri şeklinde olup, bir şeyin “ne” olduğu hakkında yargı dile getirir**.

Önermenin Unsurları

- Klasik mantıkta “önerme” üç temel unsurdan oluşur:
- Özne (Süje) – Yüklem – Kopula (Bağlaç)
- Ör: “Sokrates ölümlüdür” önermesinde “Sokrates” özne, “ölümlü olmak” yüklem, özne ile yüklemi birbirine bağlayan ve özne hakkında bildirim yapan “-dir” eki ise kopuladır (bağlaç).

Önermenin Şartları

- **Özne ve yüklem olmak üzere en az 2 terimden ve bir bağ ile oluşturulan**, bir yargıyı dile getiren ve doğruluk değerine (doğru veya yanlış) sahip olan cümlelerdir. Her cümle önerme sayılamaz. Bir cümlenin önerme sayılabیلme koşulları şunlardır:
- **1-)** En az 2 terimle oluşması (özne ve yüklem)
- **2-)** Yargı bildirmesi
- **3-)** Doğruluk değerine sahip olması (doğru veya yanlış olması)
- **4-)** Terimleri birbirine bağlayan bir bağ olması

Genel Olarak Önermeler

- Önerme, en az iki terimden oluşan, içinde en az bir yargı ve bir doğruluk değeri taşıyan cümlelerdir. Her önerme bir cümledir ama her cümle bir önerme değildir.
- **Dilek, soru, emir ve ünlem cümleleri bir yargı bildirmedikleri ve onlara doğru yanlış denemeyeceği için önerme değildir.** İnsanlar kardeştir. (önerme)
- İnsan nasıl insan oldu? (soru cümlesi)
- Üniversiteye gireceksen kitap oku (emir cümlesi)
- Vay canına! (ünlem cümlesi). Bunlar bir önerme değildir.
- Her önerme, **özne + yüklem + bağlaçtan (Kopula)** oluşur. Diğer bir deyişle bir yükleyen bir yüklenen ve bir de ikisi arasındaki ilişkiyi sağlayan bir bağ vardır.
- Örneğin, "İnsanlar kardeştir." önermesinin yapısını inceleyelim.

İnsanlar..... Özne (terim)

kardeş..... Yüklem (terimin özelliği)

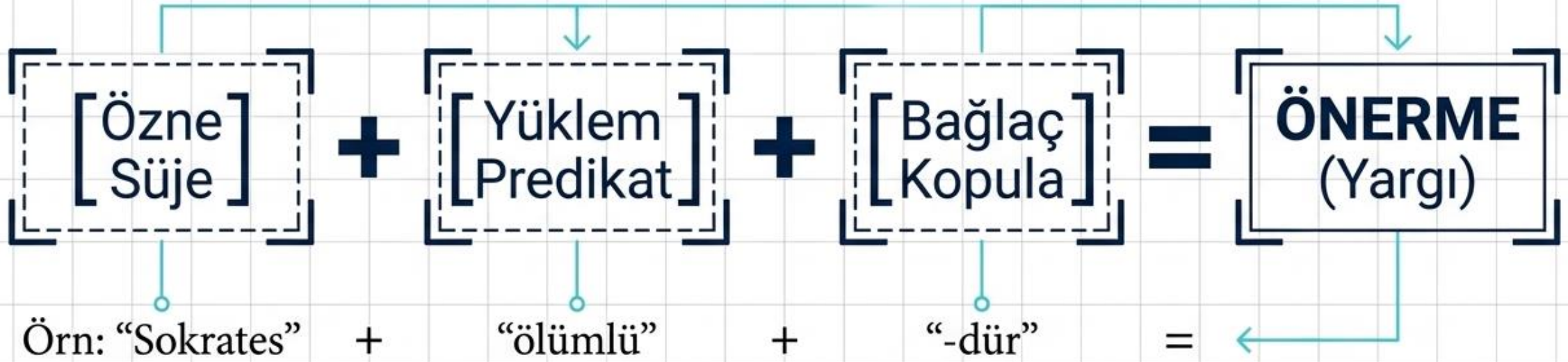
dir..... Bağlaç (özneyi yükleme bağlar)

..

Önerme Bildirmeyen Durumlar

- Önerme sayılmayan cümleler (ifadeler) ise şunlardır:
- - **Soru cümleleri** (Ders çalıştın mı?)
- - **Emir cümleleri** (Dersine çalış.) . Ancak hukuk kuralları genellikle emredicidir. Bu emredicilik, yaptırımlarla desteklenir.
- - **Dilek, istek bildiren cümleler** (Keşke ders çalışsaydın, Umarım iyi bir bölüm kazanırsın.)
- - **Duygu cümleleri** (Ne güzel bir ses)
- - **Dualar** (Allah'ım sınavımı kazanmama yardım et)

En az iki terimden oluşan, doğruluk değerine (doğru/yanlış) sahip olan ve yargı bildiren dizilim.

Önerme Olmayanlar

Soru Cümleleri: "Ders çalıştın mı?"

Dilek/Dua: "Umarım kazanırsın."

Ünlem/Duygu: "Ne güzel bir ses!"

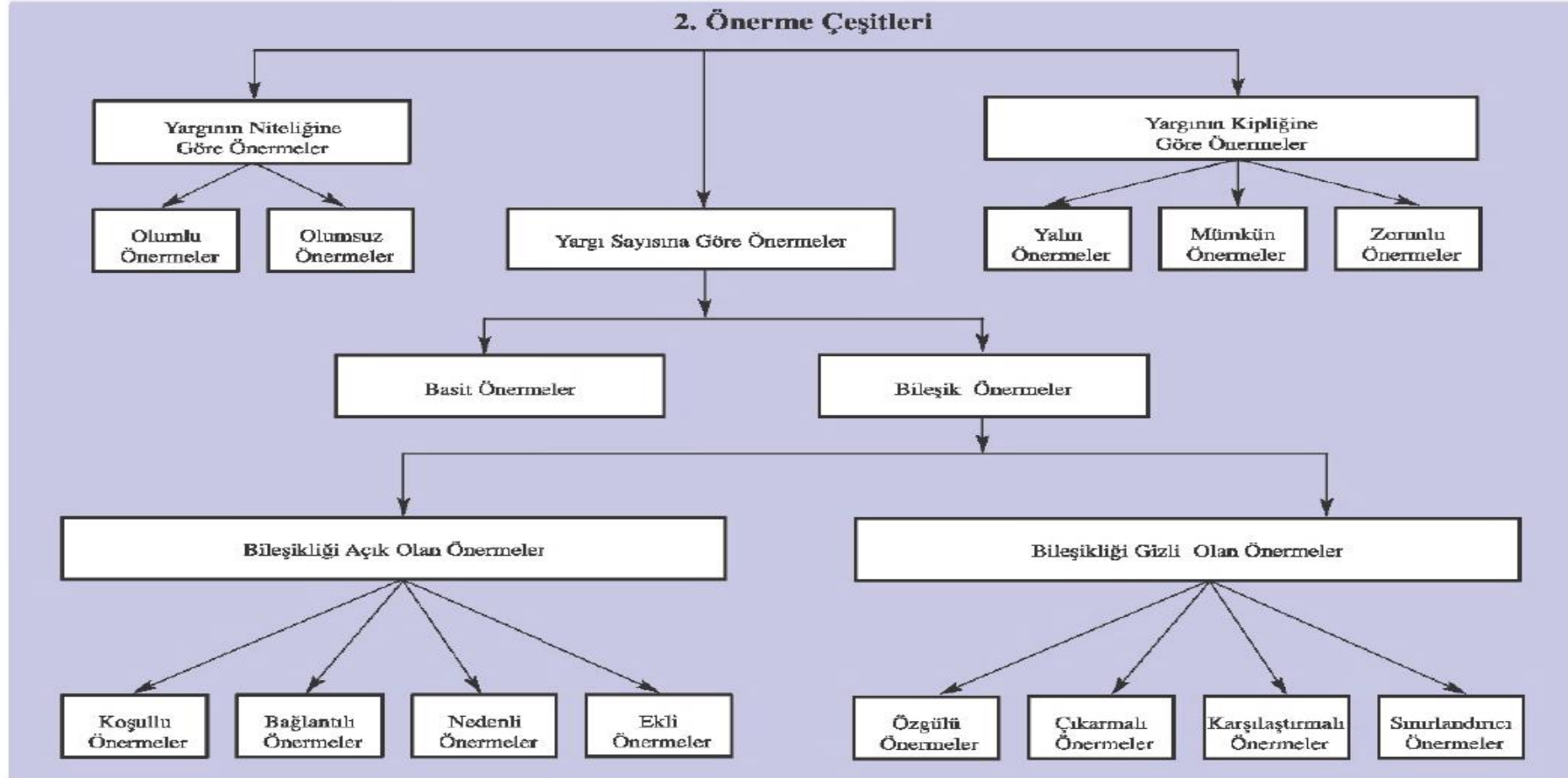
Emir Cümleleri: "Dersine çalış." (Not: Klasik mantıkta önerme değildir, ancak hukuk kuralları istisnai olarak bu yapıda emredici önermeler kurar).

8. Hafta

- Önerme Çeşitlerine Giriş konusu işlenmiştir.

Önerme Çeşitleri

Önerme Çeşitleri

- Önergeler;
- 1. Gerektirdiği yargı sayısı, (basit/birleşik)
- 2. Yargının niteliği (olumlu/olumsuz)
- 3. Yargının niceliği (tümel/tikel/tekil)
- 4. Yargının kipliği (tarzı) bakımından dörde ayrılmaktadır. (yalın/ mümkün/ zorunlu) olmak üzere dörde ayrılır.

Önerme Çeşitleri

1. Yargının Niteliği Bakımından Önermeler

- Önermeler yargının niteliği bakımından olumlu ve olumsuz olmak üzere ikiye ayrılır.
- **Olumlu Önermeler** Yüklemin bildirdiği özellik o öznde bulunuyorsa önerme olumludur. Yani, yüklem özneyi onayladığı önermedir.
- Örneğin, "Gökhan çalışkandır." önermesinde çalışkan olma özelliği, "dır" bağıyla özneye yaklaştırılmış, ve o öznenin bir özelliği yapılmıştır. Bu nedenle olumludur.
- **Olumsuz Önermeler**
- Yüklemin bildirdiği özellik öznde bulunmuyorsa, önerme olumsuzdur. Yani yüklem özneyi onaylamadığı önermedir. Bu durumda, özne ile yüklem arasında bir ilişki yoktur.
- Örneğin, "Gökhan çalışkan değildir." önermesinde çalışkan olma özelliği, "değildir" bağlacıyla öznden uzaklaştırılmıştır. Bu nedenle bu önerme olumsuzdur.

ÖNERME

Yargı Sayısına Göre

Basit: Tek yargı ("İşçiler grevdedir").

Bileşik: Birden fazla yargı.

Nitelik Bakımından

Olumlu: Özneyi onaylar ("Gökhan çalışkandır").

Olumsuz: Özneden uzaklaştırır ("Gökhan çalışkan değildir").

Nicelik Bakımından

Tümel: Sınıfın tümü ('Bütün kediler hayvandır').

Tikel: Sınıfın bir kısmı ('Bazı doktorlar sanatçdır').

Tekil: Tek birey (Hukukta kural soyut olacağından kullanılmaz).

Kiplik Bakımından

Yalın: Deneyle ispatlanan ('Gül bitkidir').

Zorunlu: ('Zorunlu olarak güneş doğar').

Mümkün: Olasılık ('Kazanması mümkündür').

Her hukuki kural, bu yapı ağacında spesifik bir konuma sahiptir.

9. Hafta

- Önerme çeşitleri bakımından, yargının sayısı bakımından önermeler konusu işlenecektir.

2. Yargının Sayısı Bakımından Önergeler

- Yargı sayısına göre önergeler basit ve bileşik olmak üzere ikiye ayrılır.

aa. Basit Önerme

- Tek yargı bildiren, özne, yüklem ve bağlaçtan oluşan önergelerdir. Örneğin, "İşçiler grevdedir." önermesi tek bir yargı bildirmektedir. Bu tip önergelerde bağlaç kaldırıldığı zaman sadece iki tane terim kalır. Yukarıdaki örnekte, "dır bağlaçtır yani kopuladır.
- Basit önergeler bazı durumlarda karmaşık yapıda olabilir. Özne ve yüklem ya da her ikisinin birden **açıklayıcı bilgilerle zenginleştiği basit önergeler bu türden önergelerdir ve bunlara karmaşık önerme** adı verilir.
- "İğne yapraklılardan olan **çam**, kışın yaprakları dökülmeyen **ağaçtır.**" önermesinde, "çam" özne, "ağaç" yüklemidir ve "Çam bir ağaçtır." önermesi tek bir yargı bildirir. Karmaşık önerme ile bileşik önermeyi ayırt etmek için, **yargının sayısına bakmak yeterlidir.**

bb. Bileşik Önermeler

- Birden fazla yargı ile yapılan önermelere bileşik önerme denir. İki ya da daha fazla basit önerme "ve", "veya", "ise", "ancak ve ancak" gibi eklemlerle birbirine bağlanır.
- Bir bileşik önermede; önce gelen önermeye **ön bileşen**, sonra gelen önermeye **art bileşen** adı verilir. Bileşik önermelerde aradaki bağ kaldırıldığında iki terim değil, iki ya da daha fazla yargı kalır.
- Bileşiği açıkça belli olan ve bileşiği gizli olan olmak üzere ikiye ayrılır.

(1) Bileşliği Açık Önergeler

- Birden fazla yargının varlığı biçimsel olarak görülür ve bu nedenle önerme eklemi belirgin olan önermelerdir. Koşullu, bağlantılı, nedenli ve ekli önermeler olmak üzere dörde ayrılır
- **b.1) Bileşikliği açıkça belli olan önermeler:** Birden fazla yargı taşıdığı hem anlam hem de şekil (biçim) bakımından açıkça belli olan önermelerdir. Koşullu, Bağlantılı, Nedenli ve Ekli olmak üzere dörde ayrılır.

a. Koşullu önerme: Yargının bir koşula bağlı olduğu önermelerdir. İki türüdür.

Bitişik koşullu önerme “-**se**, -**sa**, -**ise**” eklemleriyle,

Ayrık koşullu önerme «**ya.....ya da**» « **veya**» ifadeleriyle

- Bir koşullu bileşik önermede; bağlaçtan önce gelen basit önermeye **ön bileşen (önerti)**, sonra gelen basit önermeye **art bileşen (sonurtu)** adı verilir.
- **Örnek:** Ders çalışırsan sınavı kazanırsın (Bitişik).
- Bir sayı ya tek ya çifttir (Ayrık).

(1) Bileşiğı Açık Önermeler- Koşullu Önermeler-II (ise, se, veya, ya Ya da).

- Ayrıca koşullu önermeler, bitişik koşullu ve ayırık koşullu olmak üzere ikiye ayrılır.

aa. Bitişik Koşullu Önermeler: Bu önermeler ön bileşen ile art bileşenin olumluda yakınlaşması, olumsuzda uzaklaşması ile kurulur. Bir yargının gerçekleşmesi diğer yargının gerçekleşmesine bağlıdır.

- "Ayşe öğretmen olur ise çok başarılı olur.«

bb. Ayırık Koşullu Önermeler: Bu önerme türünde, ön bileşen ve art bileşen

birbirinin seçeneğı durumundadır. "**Veya**", "**ya...ya da**" eklemleriyle kurulan bu önerme türünde, bileşenlerden biri kendi varlığıyla diğerini geçersiz kılar. "Ya öyledir, ya böyledir." örneğinde olduğu gibi, bileşenlerden sadece biri doğrudur ve birinin gerçekleşmesi diğerinin gerçekleşmemesine bağlıdır.

- "Ya bu deveyi güdersin, ya da bu diyardan gidersin." örneğinde,

b. Bileşiği Açık Bağlantılı Önermeler- III (ve, ne... ne de, hem Hem de, gerek Gerekse)

- **Bağlantılı önerme:** Birbirine kabul (tasdik) veya inkar bağlayıcı ekler ile (**ve, ile, ne ne de, hem hem de, gerek gerekse**) bağlanan önermelerdir.

Örnek: Tolga ile Şebnem sinemadadır.

Ahmet ve Celal çalışkandır.

Ne baleyi ne de sinemayı severim

Nedenli ve Ekli Önermeler

- **Nedenli önermeler:** Neden bildiren bir kelime (**çünkü, için, dolayı, yani**) ile birbirine bağlı iki önermeden oluşan önermelerdir.

Örnek: Seni gördüğüm için çok mutluyum.

Tolga dershaneye gelmedi, çünkü hastaydı.

- **Ekli önermeler:** Birbirine ama, fakat, lakin gibi kelimelerle bağlanan önermelerdir.

Örnek: Hava bulutlu ama yağmur yağmadı.

Para her şeyi satın alabilir, fakat aşkı asla alamaz.

Bileşiğı Açık Önermeler-ÖZET

Koşullu Önerme (ise) yargı	İki basit önermenin "ise" eklemiyle birleştirilme siyle oluşur. Böylece yüklemde belirtilen bir koşula bağlanmış olur. "<u>Gökçe çalışır</u> <u>ise</u> <u>sınıfını geçer.</u>" ön bileşen eklem art bileşen
Bağlantılı Önerme (hem..hem de, da..da, ne...ne de)	Kabul ya da reddetme bağlacıyla bağlı önermelerdir. "<u>Bilim öğretici</u> <u>ve</u> <u>mantıksaldır.</u>" ön bileşen eklem art bileşen "Hem ağlarım hem giderim."
Nedenli Önerme (çünkü, yani)	Neden (gerekçe) bildiren bir bağlaçla bağlı önermelerdir. "<u>Bilim mantıksaldır</u> <u>çünkü</u> <u>akla dayanır.</u>" Ön bileşen eklem art bileşen "Her zaman haklı değilsin, yani haksız da olabilirsin."
Ekli Önerme (ama, fakat, mamafih, lakin)	"<u>İnsanlar haklarını alabilirdi</u> <u>ama</u> <u>bunun için uğraşmadılar</u>" ön bileşen eklem art bileşen "Sınıfı geçerdim lakin çalışmadım."

(2) Bileşikliği Gizli Olan Önergeler-I

- Bu tür önergelerde, önermenin bileşikliği biçiminden değil içerik ve anlamından anlaşılır.
- **Bileşikliği gizli önermeler özgülü, çıkarmalı, karşılaştırmalı ve sınırlandırıcı önermeler olmak üzere dört biçime ayrılır.**
- Bileşiği (yani yargının sayısı), şekil (biçim) bakımından belli olmayıp, anlam bakımından belli olan önermelerdir. Yani ilk bakışta bakıldığı zaman önerme tek bir önerme (basit önerme) gibi görünmesine karşın, aslında anlam bakımından birden fazla yargı bildirir. Özgülü, Çıkarmalı, Karşılaştırmalı ve Sınırlandırıcı olmak üzere dörde ayrılır.

Bileşikliği Gizli Olan Önergeler-II

- **Özgülü önerme:** Yüklemin sadece özneye ait olduğunu bildiren önergelerdir. Bu tür önergelerde sadece, yalnız, ancak gibi kelimeler kullanılır.
- **Örnek:** Sadece köpekler havlar.
- Yalnız insanlar düşünebilir.
- **Çıkarmalı önerme:** Öznenin kapsamına giren bir kısım bireyleri dışarıda tutarak yapılan önergelerdir. Bu tür önergelerde dışında, haricinde, hariç gibi kelimeler kullanılır.

Örnek: Ali dışında sınıftaki herkes YGS'de başarılı oldu. (Ali başarılı olamadı).

- **Karşılaştırmalı önerme:** Bir fikri, karşılaştırma ile ifade eden önergelerdir. Bu tür önergelerde daha, en gibi ifadeler kullanılır.

Örnek: Hasan Ayşe'den daha çalışkandır. (Hasan daha çalışkan,; Ayşe daha az çalışkan)

- **Sınırlandırıcı önerme:** Yargıyı zaman bakımından sınırlandıran ve yargının önceki veya sonraki halini bildiren önergelerdir. Bu tür önergeler, -den beri, dan bu tarafa gibi kelimeler kullanılır.

Örnek: Üç günden beri hastayım. (Üç gün önce sağlıklıydım). Dün hastaydım. Üç Gün sonra iyileşeceğim.

Bileşikliği Gizli Olan Önermeler-ÖZET

Özgülü Önerme (ancak, sadece)	Yüklemin belirttiği eylemin yalnızca o özneye ait olduğunu bildiren önermelerdir. "Sadece insanlar başkasını öldürmeden yaşayabilirler." önermesinde "Diğer varlıklar başkasını öldürerek yaşar." önermesi gizli olarak vardır.
Çıkarmalı Önerme (dışında, hariç)	Konunun bir kısmını ya da konuya giren bireylerin bir kısmını dışarıda tutarak kurulan önermedir. "Benim dışımda herkes gitti." önermesinde "Ben gitmedim." önermesi gizli olarak bulunur.
Karşılaştırmalı Önerme (en, daha)	Bir şeyin başka bir şeyle karşılaştırması yoluyla yapılan önermelerdir. "Öğrenmenin en iyi yolu okumaktır." önermesinde "Öğrenmenin başka yolları da vardır." önermesi gizli olarak bulunur.
Sınırlandırıcı Önerme	Yüklemin belirttiği özelliğin belli bir zamanla sınırlandırıldığı önermelerdir. "Bir ay öncesine kadar derslerim çok iyiydi." önermesinde, "Bir aydır derslerim iyi değil." yargısı gizli olarak vardır.

Decoding Compound Propositions (Bileşik Önermelerin Çözümlemesi)

Bileşiği Açık Önermeler (Biçimsel)

Koşullu: **ise, -sa** (Örn: Ders çalışırsan kazanırsın). **Ayrık Tipi:** **veya, ya..ya da** (TCK m.183: Hapis veya adli para cezası).

Bağlantılı: **ve, ne..ne de** (Ay. m.17: Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz).

Nedenli: **çünkü, için.**

Ekli: **ama, fakat.**

Bileşikliği Gizli Önermeler (Anlamsal)

Özgülü: **sadece, yalnız** (Örn: 'Sadece köpekler havlar').

Çıkarmalı: **hariç, dışında** (Örn: 'Ali dışında herkes başardı').

Karşılaştırmalı: **daha, en** (Örn: 'Hasan, Ayşe'den daha çalışkandır').

Sınırlandırıcı: **-den beri** (Örn: 'Üç günden beri hastayım').

10. Hafta

Yargının kipliği ve yargının niceliğine göre, önerme çeşitleri işlenecektir.

3. Yargının Kipliğine Göre Önermeler

Bir önermede bazen konu ile yüklem arasındaki ilişki bir kayıtla kayıtlanır ki bu kayda önermenin **kipliği** denir. Kiplik, bir yargı üzerine verilen yargıdır.

Günümüz mantık kitaplarında genellikle, *yalın*, *zorunlu*, *mümkün* diye üçe ayrılırlar.

- **Yalın önerme** (kipliksiz) öznenin yüklemi deney ve gözlemle ispatlanmış bir biçimde kendisinde taşıdığı ifade edilen önermedir.

“Gül bir bitkidir.” yalın önermesinde deney ve gözlemle gülün bitki olup olmadığı saptanır. Bu önermede gülün bitki olması durumunda doğru, bitki olmaması durumunda yanlış değeri alır.

- **Zorunlu olarak** A, B dir” önermesi kiplikli bir önermedir. “Zorunlu olarak güneş doğar.” önermesinde iki yargı vardır. “Güneş doğar.” ve “zorunludur”. Burada “zorunludur” yargısı, “güneş doğar” yargısı üzerine verilmiş ve “güneş doğar” önermesinde özne olan “güneş” ile yüklem olan “doğar” arasındaki ilişki, zorunlu kelimesiyle bir kayda tabi tutulmuştur.
- **Mümkün önermeler**, yüklemde belirtilen özelliğin belli koşullar altında olasılık dâhilinde olduğu belirtilen önermelerdir. Mümkün önermelerin doğruluğu birtakım koşullara bağlıdır. “Ahmet’in üniversiteyi kazanması” mümkündür.” önermesi gibi, yüklem birtakım koşullara bağlı olarak gerçekleşir ya da gerçekleşmez.

4. Yargının Niceliği Bakımından Önerme Çeşitleri

- **1. Yargının niceliği bakımından önermeler**
- **a) Tümel önerme:** Önermenin yargısı (yüklemi), bir sınıfın tümünü ifade ediyorsa (kapsıyorsa) tümel önermedir. Önermenin öznesi, her, bütün, hiçbir, hepsi gibi ifadeler alır.
- **Örnek:** Bütün kediler hayvandır.
- **b) Tikel önerme:** Önermenin yargısı (yüklemi), bir sınıfın bir kısmını ifade ediyorsa (kapsıyorsa) tikel önermedir. Önermenin öznesi, bazı, bir kısım, birçok, çoğu, kimi gibi ifadeler alır.
- **Örnek:** Bazı doktorlar sanatçıdır.

d. Yargının Niceliği Bakımından Önerme Çeşitleri-II

- **c) Tekil önerme:** Önermenin yargısı (yüklemi), bir sınıfın tek bir bireyini ifade etmesidir. Önermenin başında niceleyici bulunmaz.
- **Örnek:** Hasan zekidir.
- **d) Belirsiz önerme:** Bir önermenin öznesi, nicelik belirtmiyorsa (yani niceliği belirsiz ise) ve o özne bir bireye işaret etmiyorsa o önerme belirsiz önermedir.
- **Örnek:** Konuşmak güzel bir sanattır.
- İnsan ölümlüdür.
- Çalışkan başarır

- Önerme, en az iki terimden yapılmış, doğruluk değeri içeren, en az bir yargı bildiren sözdür. Bu şekilde, dilek, dua, soru, emir cümlelerinden ayrılır. Bu tür cümleler anlamlı olabilir ama bir doğruluk değeri taşımadığından ve bir yargı bildirmediikleri için önerme değildir.
- “Kar beyazdır.”, “Ahmet çalışkandır.”, “Yağmur yağarsa yerler ıslanır.” gibi cümleler en az bir yargı bildirdikleri ve doğru ya da yanlış olabildikleri için önermedirler.
- **Ancak hukukta önermeler, genelde emredici ve yasaklayıcıdır. Bu emredicilik, yaptırımla desteklenir.**
- Önermeler 1- Yargının niteliğine göre,
- 2-Yargın sayısına göre,
- 3-Yargının kipliğine göre ve
- 4) yargının niceliğine göre dört ana çeşitte incelenir.
- Yargını niteliğine göre önermeler 1-Olumlu, 2-Olumsuz diye ikiye ayrılır
- Yargını sayısına göre önermeler basit önermeler ve bileşik önermeler olmak üzere iki ana gruba ayrılır.

Özet- II.

- Bileşik önermeler ise önce bileşiği açık olan önermeler ve bileşiği gizli olan önermeler diye ikiye ayrılır.
- Sonrada bileşiği açık olan önermeler; koşullu (se, sa, (bitişik koşullu); veya, ya Ya da şeklinde ayırık koşullu olmak üzere ikiye ayrılır.
- bağlantılı (ve, ne ne de, hem hem de),
- nedenli, ekli önermeler olmak üzere dörde ayrılır.
- Bileşiği gizli olan önermeler ise; özgülü, çıkarmalı, karşılaştırmalı ve sınırlandırıcı olmak üzere dörde ayrılır.
- Yargının kipliğine göre önermeler; zorunlu, mümkün, yalın olmak üzere üçe ayrılır.
- Yargının niceliğine göre önermeler, tümel, tikel, tekil ve belirsiz olmak üzere dörde ayrılır.

11. Hafta

Hukuk Metinlerinde Bazı Mantıksal Önerme Tipleri konusu, kanun metinleri örnek gösterilerek işlenecektir.

Hukukta Bazı Mantıksal Önerme Tipleri-I

Hukuk metinlerinde de önermeler genelde bileşik önermeler şeklinde kurulur. Örnekler üzerinden bakalım.

- **Bileşik Önerme:** Birden fazla yargıyı gerektiren önermeye bileşik önerme denir. İki ya da daha fazla önerme “ve”, “veya”, “ise”, “ya ... ya da”, “” gibi eklemelerle birbirine bağlanır. **Dolayısıyla bileşik önermeler çeşitlidir. Başlıcaları;**
- **A. Hipotetik (Koşullu) Önerme:** Sonucun bağlandığı önermelerdir. Ör. “Güneş batar ise hava kararır.”
- **Ayrık (Disjunktif) Önerme:** “Bir şey ya A ya da B’dir” biçimindeki önermelerdir. “Ya da” bağlacı yerine “veya” da kullanılabilir.
- Hukuk metinlerinde de aynı şekilde seçenek yaptırımların belirtildiği hukuk cümlelerinde bu ayrıklık rahatlıkla teşhis edilebilir
- TCK. Md.183 – “İlgili kanunlarla belirlenen yükümlülüklere aykırı olarak, başka bir kimsenin sağlığının zarar görmesine elverişli bir şekilde gürültüye neden olan kişi, iki aydan iki yıla kadar **hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır.**”
- **B. Bağlantılı Önerme:** Birbirini kabul ya da inkâr bağlacı ile bağlanan birçok özne veya yüklemden yapılan önermelerdir. Ör. “**Mantık ve matematik zihin açııcıdır.**” “**Ne Ayşe ne de Ahmet zekidir.**”, “**(ve, ne ne de)**
- Basımevi kurmak **izin alma ve mali teminat** yatırma şartına bağlanamaz.”
- (Ay.Md.28), “Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz (Ay. Md.17 Bu önermeler bağlaçları kaldırdığımızda basit önermelere rahatça bölünebilirler. Ör. “Kimseye işkence yapılamaz” + Kimseye eziyet yapılamaz” gibi. (Her iki önerme görüldüğü **üzere bileşik önerme şeklinde kurulmuştur.**

Hukukta Bazı Mantıksal Önerme Tipleri-II

- **Basit (Koşulsuz/Kategorik) Önerme:** Yargı içinde yargı barındırmayan önermelerdir. **En basit formda özne, yüklem ve kopuladan oluşurlar. TCK. Md.20 – “Ceza sorumluluğu şahsidir.”**
- TMK m. 8 A. Genel olarak I. Hak ehliyeti
- Madde 8 - **Her insanın hak ehliyeti vardır.**
- **Nitekim genelde bu önermeler bir tanım önermeleridir.**

Hukukta Bazı Mantıksal Önerme Tipleri-III

- **Tümel (Universal) Önerme:** Konunun kapsamına giren bütün şeyler için belli bir durum bildiren önermelerdir. Bu önermelerde “Bütün”, “Her”, “Tüm”, “Herkes” ya da olumsuz durumda “Hiçbir”, “Kimse”, “Hiç kimse” gibi terimler kullanılır. “Bütün A’lar B’dir.” (Tümel Olumlu) / “Hiçbir A, B değildir” (Tümel Olumsuz). **Tümel önermeler herkesi ilgilendirdiğinden Anayasa metinlerinde kullanılır.**
- **Tikel (Particular) Önerme:** Tikel önermede özne, bir sınıfın tamamını değil sadece bir kısmını (particularity) içine alır. “Bazı A’lar B’dir” (Tikel Olumlu) / “Bazı A’lar B değildir” gibi. Ör. Bazı kuşlar ötücüdür.” **Tikel önermeler, herkesi değil, belli bir kesimi ilgilendirir. Hukukta örnek, Devlet Memurları Kanunu, İş Kanunu gibi.**
- **Tekil Önerme:** Tekil önermede ise özne, tekliği (singularity), tek bir şeyi, durumu ya da kişiyi işaret eder. Ör. “Ankara başkenttir”, “Ahmet çalışkandır” gibi.
- **Ancak hukuk kuralları tekil önermelerden oluşamaz. Çünkü hukuk kuralları, soyut, objektif ve genel olması gerekir.**

I. Temel hak ve hürriyetlerin niteliği

- **Any. Madde 12 – Herkes**, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir.

Herkes ifadesi yargının niceliği bakımından tümel önermedir.

Any. madde 10: **Hiçbir** kişiye, aileye, zümreye **veya** sınıfa imtiyaz tanınamaz.

Hiçbir ifadesi yargının niceliği bakımından tümel önermedir.

Hukuk Önermelerinin Klasik Mantık Önermelerinden Farkı

- ▶ Mantık önermeleri ile hukuk önermeleri arasında birtakım farklılıklar bulunmaktadır ve bu durum klasik mantığın doğrudan hukuki akıl yürütmede kullanılabilirliği veya kendi başına bir hukuk mantığı (Juristische Logik) olup olmadığı noktasında da tartışmalara neden olmaktadır.
- ▶ Normatif Kiplik – Mantık önermeleri bildirim (haber) görevi olan tümcelerdir (-dir'li cümleler). Mantık önermelerinde kopula en yalın biçimde bildirim görevi olan -dir eki biçiminde teşekkül eder. Örnek: Aristo bir insandır.
- ▶ Hukuk önermeleri ise, bazen biçim olarak bildirim-görevli gibi görünseler bile, anlam açısından **değer-yüklü ve istek içeren normatif genelde emir veren tümcelerdir. «-malı/-mamalı/-ebilir cümlelerinden oluşur.**
- ▶ Ayrıca bir emredici yargı mantık önermeleri olarak sayılmazken; hukuk önermelerinin çoğunluğu emredici niteliktedir. Bu emredicilik sonradan eklenen, aksi halde şeklinde ifade edilen yaptırımlarla desteklenir. Bu nedenle bu önermeler, klasik mantık kurallarından ayrılmaktadır.
- ▶ Hukuk kuralları genel, soyut ve objektif olmak zorundadır.

Hukuk Önermelerinin (Kurallarının) Anlam Bakımından Çeşitleri

Türk Medeni Kanunundan örnekler verelim:

➤ 1) **Emredici -Yasaklayıcı hukuk önermesi**

➤ Kimse, hak ve fiil ehliyetlerinden kısmen de olsa vazgeçemez. (TMK m.23)

➤ 2) **Bildirim görünümlü hukuk önermesi**

➤ Her insanın hak ehliyeti vardır. (TMK m.8)

➤ 3) **Ödev yükleyici hukuk önermesi**

Eşler birlikte yaşamak, birbirine sadık kalmak ve yardımcı olmak zorundadırlar. (TMK m.185/3)

4) **İzin verici hukuk önermesi**

➤ Onbeş yaşını dolduran küçük, kendi isteği ve velisinin rızasıyla mahkemece ergin kılınabilir. (TMK m.12)

➤ Dolayısıyla hukuk önermelerinin, mantıksal önerme tipolojisinin ortaya koyduğu bazı niteliklerinin (tümel, tekil, bileşik, olumlu, olumsuz vs. gibi) yanında

➤ yasaklayıcı, ödev verici veya izin verici veya bildirim görünümlü gibi normatif nitelikleri de söz konusudur.

Formel Mantık (Bildirimsel)

Görev: Haber ve bildirim görevi vardır.

[...]

Ekler: En yalın biçimde “-dir” eki kullanır. (Örn: “Aristo insandır.”)

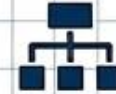

Değerlendirme: Tek değerlidir (Ya doğru ya yanlış).

Hukuk Mantığı (Normatif / Değer Yüklü)

Görev: İstek içerir, yönlendirir, değer yükler. Yaptırımla desteklenir.

Tipler ve Örnekler:

Emredici/Yasaklayıcı: “Kimse ehliyetinden vazgeçemez” (TMK m.23).

Ödev Yükleyici: “Eşler sadık kalmak zorundadır” (TMK m.185/3).

İzin Verici: “Mahkemece ergin kılınabilir” (TMK m.12).

Hukuk önermeleri salt ‘olani’ bildirmez; ‘olması gerekeni’ emreder ve toplumsal düzeni mimari bir tasarımla inşa eder.

12. Hafta

Klasik Mantığın Temel İlkeleri
konusu işlenecektir.

Klasik Mantığın Temel İlkeleri

1-) Özdeşlik (Identite) (Kendilik) İlkesi

Bir şeyin **kendisi olmasıdır**.

- **Özdeşlik, eşitlik demek değildir.** Eşitlikte en az iki şey arasındaki benzerlik durumu söz konusudur. **Özdeşlik ise kendiliktir.**
- “A, A’dır” (Sembolik mantıktaki gösterimi $p=p$) A, A’ dır şeklinde ifade edilir. Bir akıl yürütmenin başında bir terime verilen anlam ne ise o akıl yürütme boyunca, o terim hep aynı anlam taşımalıdır.
- A, A’dır ilkesi, doğru düşünme için zihninin uyması gereken en temel ilkedir. **Bir nesne başka bir nesneye benzeyebilir, ama onunla özdeş olamaz.**
- Özdeşlik ilkesine uymayan bir zihin için, mantığın diğer ilkeleri olan, çelişmezlik ve üçüncü halin imkânsızlığı ilkeleri de anlamsız kalır.
- **Özdeşlik ilkesi ne eşitlik ne de benzerliktir.** Benzerlik ve eşitlik karşılaştırma yapılan iki ayrı şey arasında olur. Oysa özdeşlik, iki ayrı şey arasındaki bir ilişki değil, **bir ve kendisi olmasıdır.**

2- Çelişmezlik (Diversitas) İlkesi

- Bir önermenin **aynı anda hem doğru hem yanlış olamayacağını bildiren ilkedir**. Yani bir önerme aynı zaman ve koşullar dahilinde birden fazla doğruluk değeri alamaz.
- “Bir şey **hem kendisi hem de başka bir şey olamaz**.”
- Sokrates hem “insan” hem de “insan-olmayan” olamaz.
- “S, P’dir” ve “S, P-olmayandır” önermeleri aynı anda doğru olamaz. Birbirleriyle çelişmeyecektir.
- Zihin, birbiri ile çelişik olan iki önermeden birini kabul ederse diğerini reddeder.
- Bir konuya aynı yüklem aynı zamanda ve aynı şartlar altında hem olumlu, hem de olumsuz bir anlam yüklenemez.
- Mesela “Bütün insanlar ölümlüdür”. ve “Bazı insanlar ölümlü değildir” önermeleri birbiri ile çelişiktir.

3- Üçüncü Halin Olanaksızlığı İlkesi (Tertium Non Datur)

- Her S,
- ya P
- **ya da P-olmayan** olmak zorundadır. Üçüncü bir hal imkansızdır.”
- Bu ilke iki değerli mantığın temel ilkesidir.
- **A ile A olmayan arasında, üçüncü bir imkân yoktur. Yani, bir önerme ya doğrudur, ya yanlıştır, ikisinin arasında üçüncü bir hâl yoktur.**
- Ancak modern mantıkta bu ilkeler dışlanır. Modern mantık atom altı parçacıklar için uygulama alanı bulur. Modern mantıkta, her iki şey aynı anda gerçekleşebilir. (Kuantum Mekaniği-Atom Altı Parçacıklar Deneyi).

Schrödinger'in Kedisi Örneği

- Schrödinger'in Kedisi, ünlü fizikçi Erwin Schrödinger'in kuantum mekaniğinin standart yorumu olan **Kopenhag yorumunun** absürtlüğünü göstermek için tasarladığı ünlü bir **düşünce deneyidir**.
- **Düzenek:** Bir kutu hayal edin. Kutunun içine bir kedi, küçük bir şişe zehir ve radyoaktif bir kaynakla bağlantılı bir mekanizma yerleştirilir. Radyoaktif kaynağın bir saat içinde **ışınım yapma** ve **ışınım yapmama** olasılığı eşittir (yani %50 ihtimalle ışıma yapar, %50 ihtimalle yapmaz).
- Eğer radyoaktif kaynak ışıma yaparsa, sensör bunu algılar ve zehir şişesini kıran mekanizmayı çalıştırır. Zehir şişesi kırılırsa kedi **ölür**. Eğer ışıma yapmazsa, zehir serbest kalmaz ve kedi **yaşar**.
- **Gerçek dünyada aynı anda hem ölü hem canlı bir kedi görmemiz imkansızdır.**
- Kuantum dünyasındaki bu süperpozisyon, kutu açılıp gözlemlenene kadar kedinin de aynı anda hem **ölü** hem de **canlı** bir süperpozisyon durumunda olması gerektiği anlamına gelir.

4. Yeterli Neden İlkesi

82

- Bu ilke, ilk defa **Leibniz** tarafından akıl yürütme ilkeleri arasında sayılmıştır. Hiçbir yargı, yeterli neden olmadan doğru değildir. Bu ilke **yeterli neden olmadıkça hiçbir olgunun mevcut, hiçbir yargının doğru olmayacağını ifade eder.**
- Neden ararken de sonsuza kadar gidilemez. **Bir önermenin doğruluğunun nedeni diğer bir önermedir.**
- “Bu insan ölümlüdür”. Önermesini “Bütün insanlar ölümlüdür”. önermesi temellendirir.
- Aynı biçimde “Bu kuğu beyazdır”. önermesini “Bütün kuğular beyazdır” önermesi temellendirir.
- Her şeyin bir var olma sebebi vardır. Çünkü hiçbir şey kendiliğinden (yoktan) ve nedensiz (amaçsız) var olamaz.
- Mantık ilkesi olarak; **“Bir yargı veya önermenin doğru olduğu sebepsiz iddia edilmemelidir. Bir yargı veya önermenin doğruluğunun sebebi ise başka bir yargı ve önermedir.”**
- **Örnek:** “Bütün insanlar ölümlüdür.” önermesi, “Bu insan ölümlüdür.” önermesini temellendirir, yani onun sebebidir

Yeterli Neden İlkesi Unsurları

83

- Bu ilkeyi iki açıdan da ele alabiliriz:
- **a) Sebeplilik İlkesi:** Her şeyin bir sebebe bağlı olarak ortaya çıkmasını ifade eder. Sebepsiz bir şey olamaz.
- **Örnek:** Yağmurun yağma nedeni bulut ise, bulutun da bir nedeni olmalıdır. o da buharlaşmadır.
- **b) Amaçlılık İlkesi:** Var olan her şeyin bir varoluş amacını ifade eder. Evrende hiçbir şey boş yere yaratılmamıştır. Her şey bir gayeye yöneliktir.
- **Örnek:** Göz görmek için, tohum bitki veya ağaç olmak için vardır.
- Ancak yeterli neden ilkesi de **varoluş felsefesine kadar da eski tarihlere de götürülemez.**

Mantığın 4 Temel İlkesi

Özdeşlik

$$A = A$$

Bir şeyin kendisi olmasıdır. Bir terim akıl yürütme boyunca aynı anlamı taşımalıdır.

Çelişmezlik

$$A \neq A\text{-olmayan}$$

Bir önerme aynı zaman ve şartlarda hem doğru hem yanlış olamaz.

Üçüncü Halin İmkansızlığı

$$\text{Ya } A, \text{ Ya } B$$

İki değerli mantığın temelidir. Bir önerme ya doğrudur ya yanlıştır.

Yeterli Neden

Sebeup & Amaç

Her şeyin bir var olma sebebi vardır. Hiçbir yargı sebepsiz doğru iddia edilemez.

13. Hafta

Klasik mantığın temel ilkelerinin, hukuktaki görünümüleri konusu işlenecektir.

- 1-) Özdeşlik (Identite) (Kendilik) İlkesi Açısından:
Hukukta da suçların şahsiliği ilkesi geçerlidir. O suçu kim işlediyse sorumlu odur.
- Aynı şekilde borçların da şahsiliği ilkesi geçerlidir. Borç kimin borcuysa sözleşmeyle üstüne almadığı sürece, borçtan o sorumludur. Bu şekilde borç ve cezai sorumluluk sadece o kişiye aittir.
- 2) Çelişmezlik (Diversitas) İlkesi Açısından:
- Bir eylem hem “hukuka uygun” hem de “hukuka aykırı” olamaz.
- Aynı şekilde hukukta bir kişi ya **suçlu** ya da **suçsuzdur**.

- **3) Üçüncü Halin İmkansızlığı Açısından:** Hukuk sistemi bir sistem olarak siyahla beyaz, haklı ile haksız gibi iki değerli bir mantıkta işlemez.
- **Kusurun paylaştırıldığı noktalarda,** davanın kabul veya red taleplerinin dışında kısmi kabul gördüğü hallerde üçüncü halden bahsedebiliriz. Aslında dava ya reddedilir ya da kabul edilir ama bazı durumlarda **davanın kısmen kabulü gerçekleşir hukuk bu yönden farklıdır. ,**
- Aynı şekilde kusurlu – kusursuz veya **kusur oranlarıyla kusurlu şeklinde** hukuk ayırım yapmaktadır.
- Hukukta her zaman amaç eşitlik değil, **bazı durumlarda ise hakkaniyettir.**
- Nitekim adalet denkleştirici ve dağıtıcı adalet olarak ikiye ayrılır. Hakim de soyut yasanın, somut olaya uygulanmasında **adalet aykırı bir durum ortaya çıktığından hakkaniyete göre karar verir. (Anayasa madde 138/III).**
- **TBK d. Manevi tazminat**
- **MADDE 56-** Hâkim, bir kimsenin bedensel bütünlüğünün zedelenmesi durumunda, olayın özelliklerini göz önünde tutarak, zarar görene uygun bir miktar paranın manevi tazminat olarak ödenmesine karar verebilir.

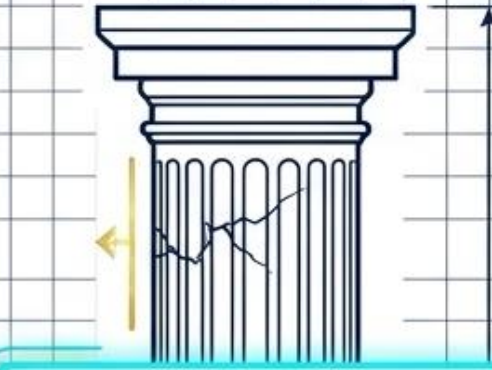
Örnek HGK Kararı

- Hakim, **hakkaniyete uygun bir manevi tazminat miktarı** belirlemelidir. Hakim manevi tazminat miktarını belirlerken somut olayın özelliğini, zarar görenin ekonomik ve sosyal durumunu, paranın alım gücünü, maluliyet oranını, beden gücü kaybı sebebiyle duyulan ve ileride duyulacak elem ve ızdırabı gözetmelidir (H.G.K. 2003/355 karar). Örneğin, bir parmağını kaybeden bir kimsenin maluliyet derecesi ile bir kolunu kaybeden kişinin maluliyet derecesi aynı olmadığından hükmedilecek manevi tazminat miktarları da farklı olacaktır. Hâkim manevi tazminatın miktarını **tayin ederken saldırı teşkil eden eylem ve olayın özelliği yanında tarafların kusur oranını, sıfatını, işgal ettikleri makamı ve diğer sosyal ve ekonomik durumlarını da dikkate almalıdır. Miktarın belirlenmesinde her olaya göre değişebilecek özel hâl ve şartların bulunacağı da gözetilerek takdir hakkını etkileyecek nedenler karar yerinde objektif olarak göstermelidir. Çünkü Kanun'un takdir hakkı verdiği hususlarda hâkimin hukuka ve hakkaniyete göre hüküm vereceği TMK'nın 4. maddesinde belirtilmiştir.** Hükmedilecek bu para, zarara uğrayanda manevi huzuru doğurmayı gerçekleştirecek tazminata benzer bir fonksiyonu olan özgün bir nitelik taşır. **Manevi tazminat bir ceza olmadığı gibi mal varlığı hukukuna dair bir zararın karşılanması da amaç edinmemiştir.** O hâlde bu tazminatın sınırı onun amacına göre belirlenmelidir. Takdir edilecek miktar, **mevcut durumda elde edilmek istenilen tatmin duygusunun etkisine ulaşmak için gerekli olan kadar olmalıdır (HGK -K.2021/1760).**

- **4) Yeterli Neden İlkesi Açısından:**
- Unsurları:
- **a) Sebeplilik İlkesi:** Her şeyin bir sebebe bağlı olarak ortaya çıkmasını ifade eder. Sebepsiz bir şey olamaz.
- **Örnek:** Yağmurun yağma nedeni bulut ise, bulutun da bir nedeni olmalıdır. o da buharlaşmadır.
- **b) Amaçlılık İlkesi:** Var olan her şeyin bir varoluş amacını ifade eder. Evrende hiçbir şey boş yere yaratılmamıştır. Her şey bir gayeye yöneliktir.
- Hukukta da **normlar hiyerarşisinde** mantığın bu yeterli neden ilkesine dayanılmaktadır. Çünkü her şey Anayasa'ya dayanır. Anayasa'ya aykırı hiçbir norm düzenlenemez.
- Aynı şekilde hâkim, hükmünü verirken **gerekçeli vermek** zorundadır. Hakimin gerekçe yeterli neden ilkesinin hukuktaki somut görünümüdür.
- Ayrıca hukukta tarafın yapmış olduğu davranış açısından sebeple amaç arasında bağlantı olması gerekir. Bu da hukukumuzda **ölçülülük** olarak ifade edilir. Kişi hakkında meşru müdafaa uygulanabilmesi için ölçülük ilkesine riyaet edilmesi gerekir.

- Özdeşlik ilkesi A, A dır şeklinde.
- Çelişmezlik ilkesi A, A olmayan değildir.
- Üçüncü halin imkânsızlığı ilkesi A ile A olmayan arasında üçüncü bir hal yoktur.
- Yeterli neden ilkesi hiçbir yargı yeterli neden olmadan doğru değildir şeklinde kısaca ifade edilebilir.
- Ancak hukukta önemli olan eşitlik değil, adalet ve hakkaniyet olduğundan bu ilkelere önemli istisnalar getirilmektedir.
- Hukuk öncelikle tarafların uzlaşmasını ister. Yargı mercilerini de ona göre dizayn eder. Son aşamada da kararını verir. Nitekim Kanun bazı durumlarda hâkime hakkaniyete göre karar vermesini de doğrudan emretmiştir.

Hukukta İstisnalar: Mantık Kurallarının Bükülmesi

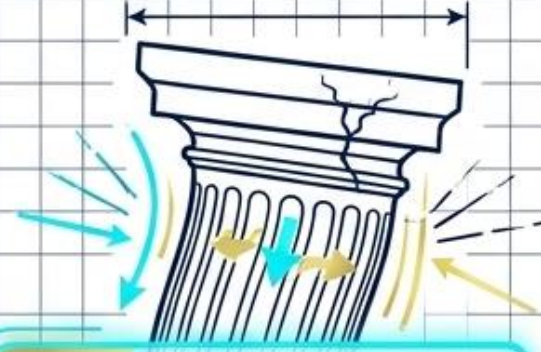
Şahsîlik: Suçların ve borçların şahsiliği ilkesi (Fail ile eylem özdeşleşir).

Özdeşlik

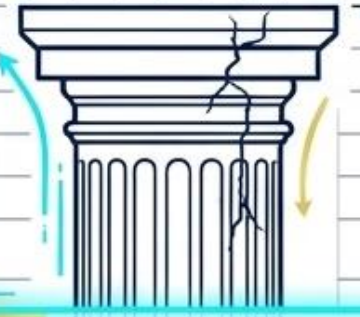
Netlik: Bir eylem aynı anda hem hukuka uygun hem hukuka aykırı olamaz. Ya suçludur ya suçsuz.

Çelişmezlik

Hakkaniyet: Hukuk katı siyah/beyaz değildir. Kusur oranları, davanın kısmi kabulü gibi "üçüncü haller" adaleti sağlar.

Üçüncü Halin
İmkansızlığı

Gerekçe ve Hiyerarşi: Hukukta nedensellik "Normlar Hiyerarşisi", mahkeme "gerekçesi" ve müdahalede "ölçülülük" olarak tecelli eder.

Yeterli Neden

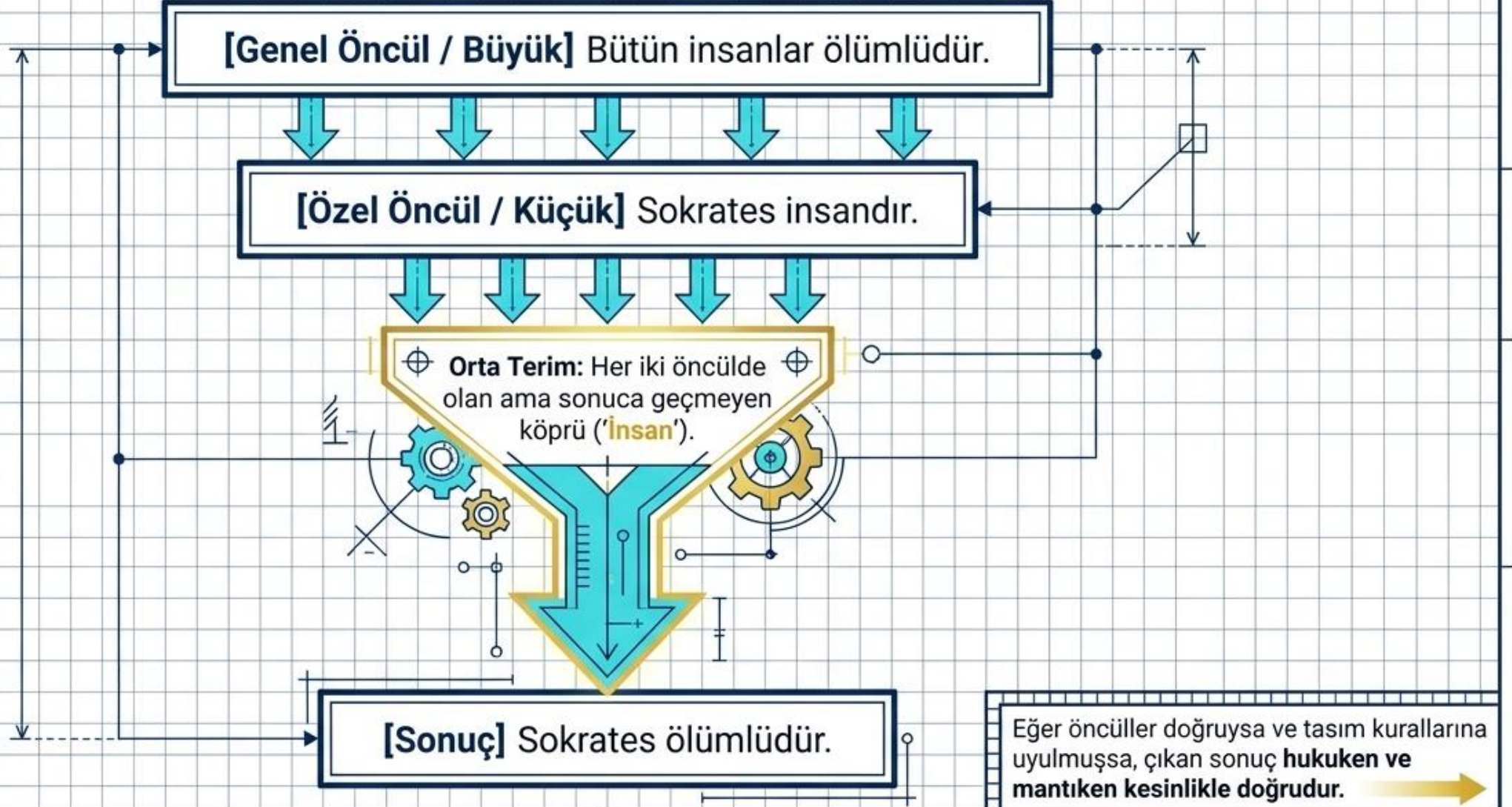
14. Hafta

Klasik mantıkta tasım ve hukuktaki görünümü olan altlama faaliyeti konuları işlenecektir.

- **Tasım**, mantıkta **akıl yürütmenin (istidlâlin)** özel bir türüdür. En kısa tanımıyla tasım, **iki öncülden bir sonuç çıkarma işlemidir.**
- **1. Tanım**
- Tasım:
En az iki öncül (önergeler) arasındaki ilişkiyi kurarak, zorunlu olarak üçüncü bir önermeye (sonuca) ulaşmayı sağlayan akıl yürütme biçimidir.
- Örnek:
- Bütün insanlar ölümlüdür. (genel öncül)
- Sokrates insandır. (özel öncül)
Sonuç → Sokrates ölümlüdür.

- **2. Tasımın UNSURLARI**
- **Öncüller:** Sonuca dayanak oluşturan önermeler.
 - **Büyük öncül (majör):** Genel olan öncül.
 - **Küçük öncül (minör):** Daha özel olan öncül.
- **Sonuç:** Öncüllerden zorunlu olarak çıkan önerme.
- **Orta terim:** Öncüllerde ortak olan, ama sonuçta yer almayan terim.
 - Yukarıdaki örnekte: "insan" orta terimdir.
- Tasımlar **doğru akıl yürütme kurallarına** uyduğunda geçerli olur.
- Eğer öncüller doğruysa ve tasım kuralları uygunsa sonuç da **kesinlikle doğru** çıkar.
- Mantığın en klasik biçimi **Aristoteles'in kategorik kıyaslarıdır.**
- **Mantıktaki Önermeler** klasik mantığın üç ilkesi olan (özdeşlik, çelişmezlik ve üçüncü halin imkansızlığına göre denetlenir).

Tasım (Syllogism): Hukuki Muhakemenin Kalbi

İspat ve Delil Açısından Hukuk Kurallarının Uygulanması: Atlama (Tasım) Faaliyeti

Örnek:

Somut Olay: Ayırt etme gücüne sahip (A) daha önce kavga ettiği (B)' nin otomobilini ateşe verir. (B), otomobilinin uğradığı 20.000-YTL' lik zararın (A) tarafından tazmin edilmesini talep eder.

Hukuk Kuralı: “ Kusurlu ve hukuka aykırı bir fiille başkasına zarar veren, bu zararı gidermekle yükümlüdür.” (TBK m. 49/I)

KOŞUL VAKIALAR

1. **Hukuka aykırı eylem (fiil)** = Koşul Vakıa (1)
2. **Kusur** = Koşul Vakıa (2)
3. **Zarar** = Koşul Vakıa (3)
4. **İllyet (Nedensellik) Bağı** = Koşul Vakıa (4)

SOMUT VAKIALAR

1. (A)' nin kasten otomobili ateşe vermesi
2. (A)' nin kasten yapması
3. (B)' nin otomobilinde 20.000-YTL' lik zarar
4. (B)' nin zararının (A)' nin eylemi sonucu doğması

- TBK m. 49/I' de yer alan dört farklı koşul vakıa ile somut olaydaki somut vakıalar birbiriyle örtüşmektedir.
- Dolayısıyla hukuk kuralı ile somut olay arasındaki atlama faaliyeti başarıyla sonuçlanmıştır.
- Bu durumda, BK m. 41/I' de yer alan hukukî sonucun [tazminat yaptırımı] somut olaya uygulanması gerekir.
- Sonuç olarak, (A), (B)' nin uğradığı 20.000-YTL' lik zararı tazmin ile yükümlüdür.

İspat ve Delil

Hukuk Kurallarının Yapısı

KOŞUL VAKIA
(Soyut ve genel)

HUKUKİ
SONUÇ

Vakıa geçmişte gerçekleşen veya halen mevcut bulunabilen, “**algılanabilir**” (dış dünyaya veya insanın iç dünyasına ait [örneğin, iyiniyet]) durumlar ve süreçlerdir. Hukuk kuralının unsuru konumunda bulunan ve genel ve soyut biçimde tanımlanan vakıa, “**koşul vakıa**” olarak ifade edilmektedir.

İspat ve Delil

Hukuk Kurallarının Yapısı

ÖRNEK I

KURAL: *Evlenme, kişiyi ergin kılar (TMK m. 11/2).*

Evlenme:
Koşul vakıa

Ergin kılınma:
**Hukuki
sonuç**

İspat ve Delil Hukuk Kurallarının Yapısı

ÖRNEK 2

KURAL: “Kusurlu ve hukuka aykırı bir fiille başkasına zarar veren, bu zararı gidermekle yükümlüdür.” (TBK m. 49/I)

1. Koşul vakıa:

Hukuka aykırı eylem (fiil)

2. Koşul vakıa:

Kusur

3. Koşul vakıa:

Zarar

4. Koşul vakıa:

İllyet bağı

Hukuki Sonuç:

Zararın tazmini (yaptırım)

Hukuk Kurallarının Uygulanması: Atılama (Subsumption) Faaliyeti

HUKUK KURALI (Koşul Vakıalar - TBK m. 49/I)

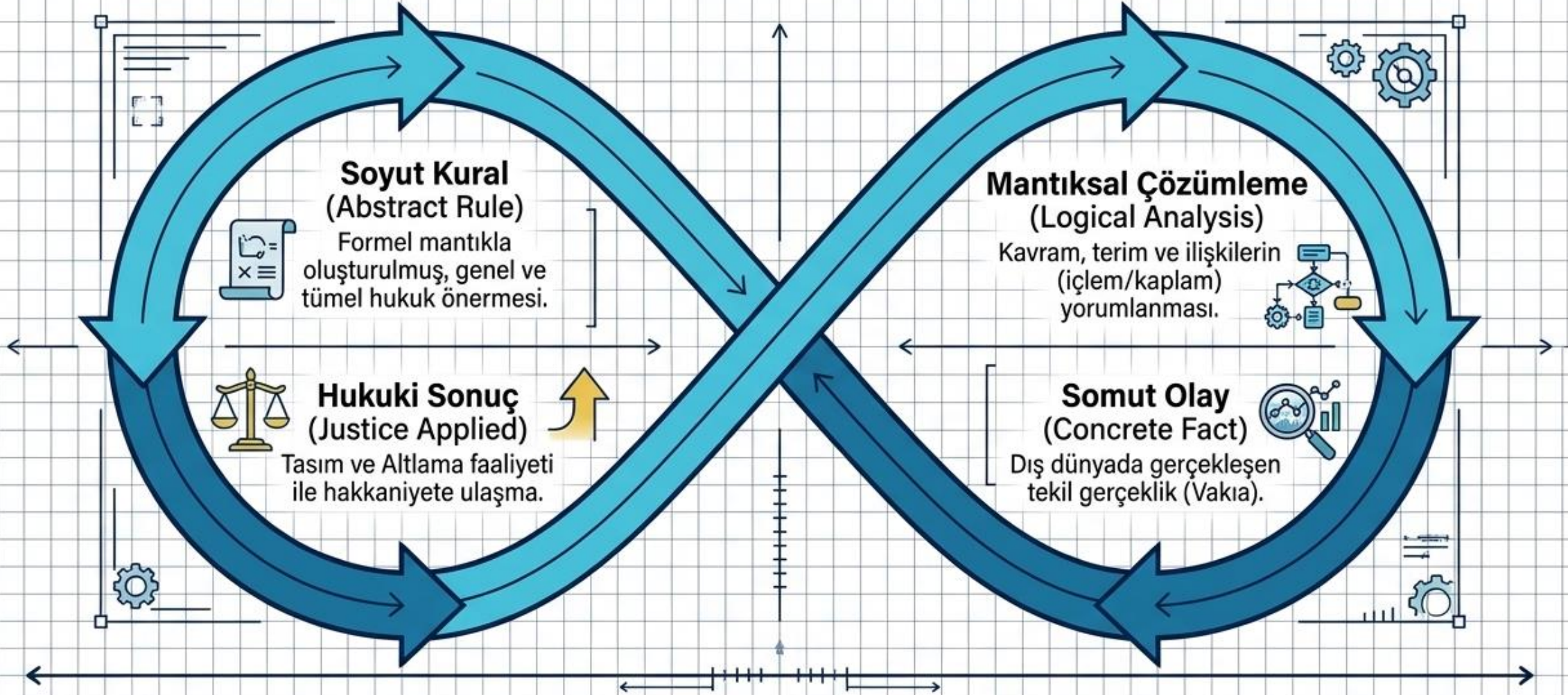
1. Hukuka aykırı fiil
2. Kusur
3. Zarar
4. İlliyet Bağı

SOMUT OLAY (Somut Vakıalar - A'nın B'ye Saldırısı)

1. (A)'nın otomobili kasten ateşe vermesi
2. Eylemi kasten (bilerek) yapması
3. 20.000 TL maddi hasar oluşması
4. Zararın doğrudan bu eylemden doğması

Atılama Başarılı. Hukuki Sonuç:
(A), (B)'nin uğradığı 20.000 TL zararı
tazmin yaptırımı ile yükümlüdür.

Hukukta Döngüsel Metodoloji: Mantıktan Adalete

Hukuk sadece katı bir mantık dizgesi değildir; formel mantığın kurallarını (özdeşlik, çelişmezlik) araç olarak kullanarak, **gerçek dünyada adaleti ve hakkaniyeti inşa eden canlı bir metodolojidir. Mantıksız hukuk düşünülemez, ancak hukuk da sadece mantıktan ibaret değildir.**

İspat ve Delil Hukuk Kurallarının Uygulanması: Atılama Faaliyeti Özet

- Hakim hukuk kuralını uygularken, önüne gelen somut olayda, hukuk kuralında yer alan *koşul vakıaların* bulunup bulunmadığını araştıracaktır. Koşul vakıaların tümü somut olayda yer almadıkça, hakim hukuk kuralını uygulayamaz ve kuralda yer alan hukukî sonucu dikkate alamaz.
- Hukuk kuralı genel, soyut ve objektif iken, hakim özel, somut ve sübjektif durumlarla karşılaşır. Bu açıdan hakim, **hukuk kuralında yer alan koşul vakıalara karşılık gelen somut vakıaları önüne gelen taleplerde araştıracaktır.** Dolayısıyla, hakim hukuk kuralını uygularken, koşul vakıalar ile somut vakıalar arasında *atılama* faaliyeti yapacaktır. Bu atılama faaliyeti *başarılıyla* sonuçlandığında, hukuk kuralındaki sonuç somut olayda geçerli kabul edilecek ve hâkim hükme karar verecektir.

GENEL ÖZET

